

PAUKŠČIAI

norintiems stebėti ir pažinti



67

(2025/3)



Geltonoji kiėlė
(*Motacilla flava*).
Bernočiai, Radviliškio r.,
2025-06-11
© Donatas Ožiušas

Lietuvos ornitologų
draugijos leidinys apie
paukščius, jų apsaugą,
stebėjimus.
Leidžiamas nuo 2009 m.
kartą per tris mėnesius.

Vyr. redaktorius
Vytautas JUSYS
Tel. +370 638 90619
urventragis@gmail.com

Redakcijos kolegija
Saulius KARALIUS
Mindaugas KIRSTUKAS
Dr. Julius MORKŪNAS
Ričardas PATAPAVIČIUS
Gediminas PETKUS
Liutauras RAUDONIKIS
Laimonas ŠNIAUKŠTA

Lietuvių kalbos redaktorė
Erika MERKYTĖ-
ŠVARCHIENĖ

Anglų kalbos redaktorius
Jos STRATFORD

Tiražas 1000 egz.

PAUKŠČIAI / BIRDS
*The magazine of the
Lithuanian Ornithological
Society, about birds, bird
observations and bird
conservation. Published
quarterly since 2009.*

Editor in chief
Vytautas JUSYS

Žurnalas „Paukščiai“ siunčiamas visiems
LOD nariams, jį galima užsiprenumeruoti
visuose Lietuvos pašto skyriuose.
Indeksas 5114.



Lietuvos ornitologų draugija (LOD) – tai nevyriausybinė
organizacija, kuri rūpinasi Lietuvoje aptinkamų laukinių
paukščių ir jų gyvenamosios aplinkos apsauga. Siekama šio tikslo,
draugija vienija gamtai ir paukščiams neabejingus Lietuvos
žmones, rūpinasi ekologiniu visuomenės švietimu, paukščių
populiariųjų tyrimu ir monitoringu bei visuomeniškai kontroliuoja
aplinkos ir biologinės įvairovės apsaugą reglamentuojančių
įstatymų leidimą ir vykdymą. Nuo 1994 m. draugija yra

tarptautinės paukščių apsaugos organizacijos „BirdLife International“ asocijuota narė. Norėdami
tapti LOD nariu ar tiesiog prisijungti prie paukščių apsaugą besirūpinančių bendraminčių,
kreipkitės į LOD sekretoriatą adresu:

Lietuvos ornitologų draugija, Naugarduko g. 47-3, LT-03208 Vilnius.
Tel. / faks. +370 5 213 0498, el. p. lod@birdlife.lt; www.birdlife.lt.

VIRŠELIO PAUKŠTIS / Bird on the Front Cover

- 3 **V. Jusys, R. Patapavičius.** Geltonoji kiėlė (*Motacilla flava*)
Western Yellow Wagtail

LOD žinios / LOD news

- 10 **J. Kuliešė, L. Šniaukšta.** Renginys „Žalia varna 2025“ ir naujausia informacija
apie žalvarnių būklę Lietuvoje
“Žalia varna 2025”, an event dedicated to European Rollers, plus a summary
of latest information regarding the status of Rollers in Lithuania

PAUKŠČIŲ APSKAITOS / Bird census

- 14 **D. Vaitkuvienė, M. Dagys, L. Raudonikis.** Baltųjų gandrų apskaitos rezultatai
Lietuvoje 2024 metais
Results of White Stork Census 2024 in Lithuania

PAUKŠČIŲ TYRIMAI / Bird Research

- 19 **E. Drobėlis.** Jūrinis erelis – grėsmė retiesiems paukščiams
Predation of Rare Birds by White-tailed Eagle
22 **R. Patapavičius.** Daug žvirblinių paukščių pro Ventės ragą migruoja ir pavasarį
Many passerines migrate through Ventės Ragas in spring also
24 **J. Kuliešė, E. Drobėlis.** Stebima mažojo erelio rėksnio (*Clanga pomarina*)
migracija: per 2 metus įveikta apie 40 000 km į Pietų Afriką ir atgal
Lesser Spotted Eagle migration: 40,000 km in 2 years to South Africa and back
26 **R. Patapavičius.** Paprastosios pempės aptikimas dvyliktaisiais po žiedavimo metais
Common Lapwing recovery 12 years after ringing

ORNITOFAUNISTINIAI STEBĖJIMAI / Bird Observations

- 28 **A. Šimkus.** Ornitofaunistiniai stebėjimai Lietuvoje 2025 m. vasarą
Bird Observations in Lithuania, Summer 2025

PAUKŠČIŲ ŽIEDAVIMAS / Bird Ringing

- 33 **V. Jusys, V. Eigirdas.** Paukščių žiedavimas Ventės rage 2025 m. vasarą
Bird Ringing at Ventės Ragas Ornithological Station, Summer 2025
37 **V. Jusys.** Ventės rage – itin ankstyva mėlynųjų zylių rudeninės migracijos pradžia
Very early start of autumn migration of Blue Tits

ORNITOLOGO UŽRAŠAI / Ornithologists' notes

- 38 **E. Sukackienė.** Vienkiemyje – dvi nendrinų lingių poros
Two pairs of Marsh Harriers breeding close to human residence

ĮVAIRENYBĖS / Various

- 40 **S. Paltanavičius.** Dar apie žasinių paukščių hibridizaciją
More about Anseriformes hybridisation
43 **K. Jarmalavičius.** Mažieji ereliai rėksniai sėkmingai peri nudžiūvusiuose medžiuose
Lesser Spotted Eagles successfully nest in dead trees
44 **S. Karalius.** Spikso papūga yra pirmoji praėjusį dešimtmetį išnykusių paukščių sąrašą
Spix's Macaw, first species added to the extinct bird list in the last decade
45 **V. Jusys.** Mažieji apuokai perėjo dreveje
Long-eared Owl breeding in tree hollow
47 **R. Akstinas.** Įdomūs faktai apie gulbę nebylę
Interesting facts about Mute Swan



Geltonoji kielė (*Motacilla flava*)

Vytautas JUSYS, Ričardas PATAPAVIČIUS

Rūšies statusas

Perinti, migruojanti, praskrendanti rūšis. Lietuvoje dažniausiai stebima balandžio viduryje–rugsėjo mėn.

Biometrija

Kūno masė ir matmenys: patinų ($n = 31$) svoris 16,5 (14,7–19,5) g, suglaustas sparnas 81,8 (79–85) mm, uodegos ilgis 74 (67–80) mm, pastaibio ilgis 23,1 (21,7–24,4) mm, snapo ilgis iki kaukolės 15,8 (13,7–17,3) mm, snapo ilgis iki šnervių 8,3 (7,0–9,3) mm; patelių ($n = 15$) svoris 15,2 (13,9–17,0) g, suglaustas sparnas 80,3 (77–85) mm, uodegos ilgis 70,9 (66–74) mm, pastaibio ilgis 22,5 (21,2–24,3) mm, snapo ilgis iki kaukolės 15,2 (14,0–16,2) mm, snapo ilgis iki šnervių 8,0 (7,2–8,8) mm (V. Jusys).

Paplitimas ir skaitlingumas

Visoje šalyje paplitęs paukštis. Atliekant Klaipėdos krašto perinčių paukščių atlaso darbus nustatyta, kad geltonosios kielės nėra gausūs perintys paukščiai,



Geltonosios kielės (Motacilla flava) paplitimo arealas. Šviesiai žalia spalva – perėjimo sritis, tamsiai žalia – sėslė, šviesiai mėlyna – praskrenda, tamsiai mėlyna – žiemoja
© wikimedia.org



*Geltonoji kielė, suaugęs patinas.
Nemuno delta, 2008-04-23 © Vytautas Jusys*



*Geltonoji kielė, suaugusi patelė.
Jurbarkas, 2011-05-29 © Robertas Patronaitis*



*Geltonoji kielė, pirmametis paukštis.
Kintų žuv. tvenk., 2008-08-02 © Vytautas Jusys*

gausiau aptinkamos tik Nemuno deltoje ir Kuršių marių rytinės pakrantės pievose, kur jų tankumas 1992–1996 m. buvo 12,8–20,8 perinčios poros 100 ha pievų (Jusys ir kt., 1999). Remiantis Lietuvos perinčių paukščių atlaso duomenimis, 1995–1999 m. geltonosios kielės perėjo ar perėjimas buvo tikėtinas 569 (84,2 %) 10 x 10 km atlaso kvadratų. XX a. pabaigoje jų skaitlingumas šalyje siekė 20 000–30 000 perinčių porų (Kurlavičius, Raudonikis, 2001). Paskuti-

niais dešimtmečiais dėl besikeičiančių sąlygų šalyje perinčių geltonųjų kielių skaitlingumas sparčiai mažėjo ir 2008–2012 m. buvo įvertintas 10 000–20 000, o 2013–2018 m. – 9 000–18 000 perinčių porų (VSTT, LOD).

Lietuvoje aptinkamos bent kelių porūšių geltonosios kielės. Dažniausi nominalinio porūšio *Motacilla flava flava* paukščiai. Reguliariai migracijų metu, o kartais ir perinčios aptinkamos šiaurinio porūšio *M. f. thunbergii* kielės. Kitų porūšių kielės aptinkamos retai.

Žiedavimas ir migracija

Lietuvoje nuo sistemingo paukščių žiedavimo pradžios 1929 m. iki 2024 m. pabaigos buvo sužieduotos 10 875 geltonosios kielės, iš kurių tik 901 individas (8,3 %) buvo dar neskraidantys jaunikliai. Per pirmuosius tris dešimtmečius sužieduotų paukščių skaičius buvo daugiau mažiau vienodas, o dar neskraidantys jaunikliai tuo laikotarpiu sudarė 55,1 % visų sužieduotų paukščių. „Derlingiausias“ buvo 1979–1988 m. laikotarpis. Vėlesniais dešimtmečiais sužieduotų paukščių skaičius gerokai sumažėjo. Atskirais dešimtmečiais Lietuvoje sužieduotų paukščių skaičiaus kitimo dinamika parodyta grafike.



Geltonoji kielė (Motacilla flava feldegg).
Nemuno delta, 2009-04-27 © Vytautas Jusys



Geltonoji kielė (Motacilla flava thunbergii). Nemuno delta, 2009-06-10 © Vytautas Jusys

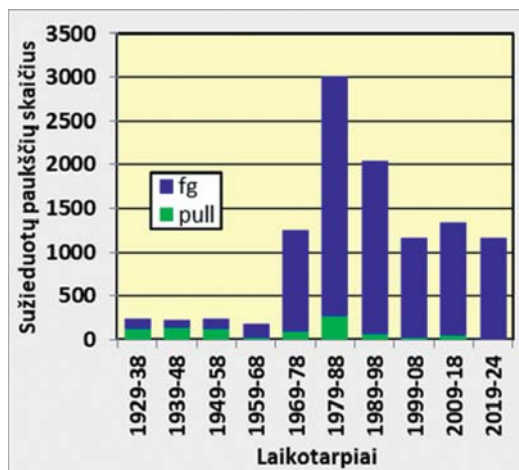


Geltonoji kielė (Motacilla flava „superciliaris“). Nemuno delta, 2017-05-03 © Vytautas Jusys

Bet kokių rūšių sužieduotų paukščių skaičius priklauso nuo daugybės priežasčių, bet viena iš jų, nors tikrai ne visada svarbiausia, yra tos rūšies paukščių populiacijos gausa. Akivaizdu, kad geltonųjų kelių skaitlingumas Lietuvoje per pastaruosius dešimtmečius yra gerokai sumažėjęs. Labiausiai tai lėmė žemės ūkio intensyvinimas ir žemėnaudos pokyčiai šalyje. Todėl neseniai paskelbtoje ataskaitoje apie agrarinio kraštovaizdžio paukščių populiacijas (Lietuvos orni-

tologų draugija, 2024) esantis teiginys, kad 2000–2024 m. laikotarpiu Lietuvos geltonosios kielės pokyčiai buvo „su požymiais į jos gausėjimą“, nors pokyčiai nebuvo statistiškai reikšmingi, tikrai neatitinka realios situacijos.

Geltonosios kielės pavasarį sugrįžta vėlai. Remiantis turimais duomenimis (pagal birdlife.lt „Reti stebėjimai“), ankstyviausi geltonųjų kelių stebėjimai 2008–2025 m. laikotarpiu yra tokie: 2025-03-30



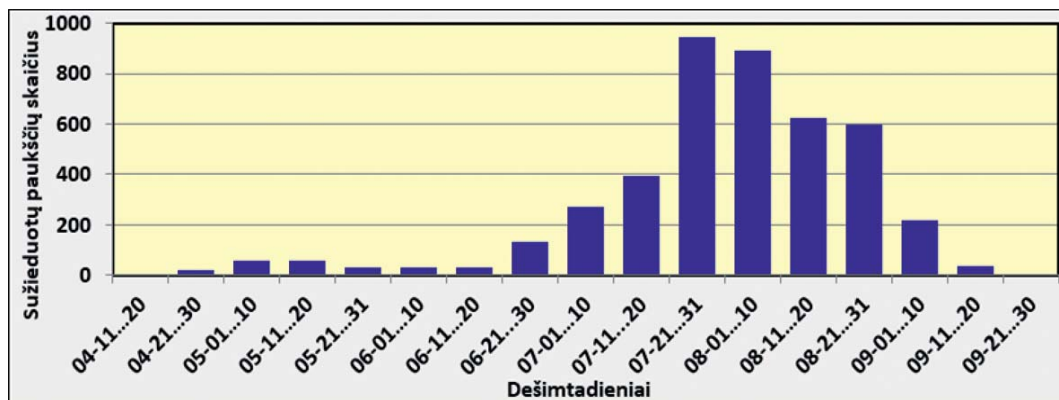
Lietuvoje atskirais dešimtmečiais (paskutinis grafiko stulpelis apima tik 6 metų laikotarpį) sužieduotų geltonųjų kelių ($n = 10\,875$, pull – dar neskraidantys jaunikliai, fg – užaugę, gebantys laisvai skristi paukščiai) skaičius



1929–2024 m. Lietuvoje sužieduotos 10 875 geltonosios kielės © Vytautas Jusys

patinėlis Rusnės saloje prie Uostadvario (A. Šimkus) ir 2024-03-31 ties Sausgalviais, Šilutės r. (I. Baltrūnienė). Remiantis šių paukščių sugavimais Ventės rago ornitologinėje stotyje 2000–2024 m. laikotarpiu, pirmieji 3 individai sugauti balandžio 2 dešimtdienyje, o gausiausiai migruoja gegužės 1 ir 2 dešimtdieniuose (atitinkamai, 57 ir 56 sugauti individai). Po mėnesio, birželio 3 dešimtdienyje, vėl prasideda jų „judėjimas“ ir per kiekvieną kitą dešimtadienį sugauta vis daugiau, o daugiausia – liepos 3 ir rugpjūčio 1 dešimtdieniuose (atitinkamai, 944 ir 892). Vėliau kiekviename dešimtdienyje jų sugauta vis mažiau, o paskutiniai individai (tik 3) sugauti rugsėjo 3 dešimtdienyje. Ventės rago ornitologinėje stotyje 2000–2024 m. laikotarpiu atskirais dešimtdeniais sugautų paukščių skaičiaus kitimo dinamika parodyta grafike. Remiantis turimais duomenimis (pagal birdlife.lt „Reti stebėjimai“) vėliausi geltonųjų kelių stebėjimai 2008–2024 m. laikotarpiu yra tokie: 2017-10-13 Rusnės saloje (K. Castren), 2009-10-15 Dumpiuose, Klaipėdos r. (K. Castren, U. Casagrande, M. Kapanen) ir 2016-10-22 du paukščiai matyti Kuršių marių pakrantėje ties Ventės ragu (V. Eigirdas).

2024 m. pabaigoje Lietuvos paukščių žiedavimo centro duomenų bazėje esama duomenų apie 71 šalyje žieduotos geltonosios kielės 84 aptikimo atvejus (keli paukščiai aptikti daugiau nei po vieną kartą). Iš jų 13 aptikti už Lietuvos ribų: Čekijoje (1), Italijoje (3), Lenkijoje (2), Slovakijoje (1), Maltoje (1), Rusijoje (Kaliningrado sr., 3), Suomijoje (1) ir Vokietijoje (1). Visi jie, išskyrus vieną pirmaisiais po žiedavimo metais gegužės 30 d. aptiktą Suomijoje, t. y. veisimosi areale 1106 km atstumu nuo žiedavimo vietos, aptikti migracijos laikotarpiu Europoje.



Ventės rago ornitologinėje stotyje 2000–2024 m. atskirais dešimtdeniais sužieduotų geltonųjų kelių ($n = 4\,336$) skaičius

Panašu, kad rudeninė migracija sparti – trys paukščiai rugsėjo mėn., praėjus 10, 14 ir 21 d. po žiedavimo, aptikti, atitinkamai, 753, 1340 ir 754 km atstumu nuo žiedavimo vietos Čekijoje, Italijoje ir Slovakiijoje. Dviejų šių paukščių vidutinis migracijos greitis ne mažesnis nei 74 ir 96 km per dieną.

Šie paukščiai yra tolimieji migrantai. Jie žiemoja Vakarų ir iš dalies Centrinėje Afrikoje piečiau Sacharos nuo Siera Leonės iki Centrinės Afrikos Respublikos (Spina *et al.*, 2022). Nors pranešimų apie Lietuvoje žieduotų šios rūšies paukščių aptikimus Afrikoje nėra gauta, bet tai patvirtina keturių Nigerijoje žiemojimo laikotarpiu žieduotų individų aptikimai Lietuvoje. Visų Lietuvoje žieduotų ir vėliau aptiktų individų aptikimo vietos ir Afrikoje žieduotų, bet Lietuvoje aptiktų individų žiedavimo vietos parodytos žemėlapyje.

Iš visų Lietuvoje žieduotų ir po žiedavimo aptiktų individų, trys aptikti negyvi arba traumuoti, vieno aptikimo aplinkybės nežinomos, vieno žiedas identifiкуotas per atstumą paukščiui esant laisvėje, o visi kiti – net 66 – sugauti ir vėl paleisti žieduotojų. Per pirmuosius po žiedavimo metus aptikti 33 paukščiai, per antruosius – 16, per trečiuosius – 12, per ketvirtuosius – 2, per penktuosius – 5, per šeštuosius, septintuosius ir aštuntuosius – po 1. Tai reiškia, kad geltonųjų kelių mirtingumas nėra labai didelis, palyginti su kitų žvėrbinių būrio rūšių smulkiųjų paukščių mirtingumu.

Ilgiausiai išgyvenusios Lietuvoje žieduotos, o vėliau pagautos (suprantama, ir vėl paleistos) geltonosios kielės amžius buvo 8 metai. Apskritai ilgiausias žinomas šios rūšies paukščio amžius yra 9 m. ir 10 mėn. (https://eurring.org/files/documents/EURING_longevity_list_20230901.pdf).

Veisimosi aplinka ir biologija

I perėjimo vietą, priklausomai nuo pavasario eigos, parskrenda balandžio antroje pusėje ar net gegužės pradžioje. Tik labai ankstyvais pavasariais pirmosios geltonosios kielės mūsų šalyje pastebimos jau balandžio pradžioje. Apsigyvena pavienėmis poromis, nors tinkamose vietose viena pora nuo kitos apsigyvena nedideliu atstumu. Mėgstamiausios geltonųjų kelių perėjimo vietos yra drėgnos paupių, paežerių pievos, ganyklos, ypač tos, kuriose yra pavienių krūmų, aukštesnių žolių, ant kurių jos mėgsta tupėti. Dažniausiai pasirenka tuos pievų plotus, kuriuose žydi geltonos spalvos žiedai – vėdrynai, purienos, pienės. Taip pat, nors ir ne taip gausiai, apsigyvena sausesnėse vietose –



Geltonųjų kelių aptikimo vietos (žalios žymės, žieduotos Lietuvoje, aptiktos ne Lietuvoje) ir žiedavimo vietos (raudonos žymės, žieduotos ne Lietuvoje, aptiktos Lietuvoje). Skaičiai prie žymių reiškia toje vietoje žieduotų ar aptiktų individų skaičių

dirbamuose laukuose, dirvonuose, o kartais ir durpynuose bei aukštapelkių plynėse.

Lizdu pradeda rūpintis jau gegužės pradžioje. Jį suka nedideliame grunto įdubime aukštesnėje žolėje, dažnai ant kupsto ar sugulusių žolių, krūmelio priedangoje, griovio šlaite. Lizdas kruopščiai užmaskuotas tarp žolių. Lizdą suka abu poros nariai iš įvairių varpinių žolių stiebelių ir lapelių. Lizdo vidinę dalį iškloja plonais varpinių žolių stiebeliais, plaukais, vilnomis. Lizdų matmenys tokie: plotis 11,1 (9,8–10,4) cm,



*Nemuno pakrančių natūralios pievos – mėgstamos geltonųjų kelių perėjimo vietos.
Grinaičiai, Šakių r., 2021-06-08 © Vytautas Jusys*



*Geltonoji kielė (patelė) su lizdo statybine medžiaga.
Ventės ragas., 2020-06-03 © Vytautas Jusys*

aukštis 6,2 (5,2–7,1) cm, gūžtos plotis 5,9 (5,6–6,2) cm, gylio 4,0 (3,8–4,1) cm (V. Jusys, n = 2).

Nemuno deltoje anksčiausiai padėtas pirmas kiaušinis rastas gegužės 11 d. (1992 m.). Pilnoje dėtyje dažniausiai būna 6 (77,3 %), kiek rečiau 4–5 ar net 7 kiaušiniai.

Kiaušinių lukštas matinis ar šiek tiek blizgantis, balvas arba žalsvai balvas, tankiai išmargintas smulkiomis tamsesnėmis ir šviesesnėmis rusvomis dėmelėmis ir taškeliais. Vidutinis dėties (n = 22) dydis 5,8 kiaušinio. Kiaušinių matmenys: 17,7 x 13,8 (17,2–18,6 x 13,2–14,1) mm (V. Jusys, n = 11). Patelė peri 13–14 dienų. Jaunikliai išsirita akli ir pliki, tik nugara ir viršugalvis būna apaugę ilgais pilkais rusvais pūkeliais. Jauniklius maitina abu poros nariai. Jaunikliai iš lizdų pakrinka dar nemokėdami skraidyti 12–13 dienų amžiaus. Per metus dalis porų išveda dvi vadas. Vėliausiai lizdas su 4 kiaušiniais aptiktas liepos 22 d. (1969 m.; V. ir R. Juškos). Paprastai pasutiniai jaunikliai lizdus palieka liepos pabaigoje.

Mityba

Lesą smulkius vabzdžius: uodus, muses, sparvas, mažus vabalus, taip pat sliekus, vikšrus. Maistą dažniausiai renka ant žemės ar žolėse, dažnai maitinasi arimuose, ganyklose, pievose prie besiganančių galvijų.

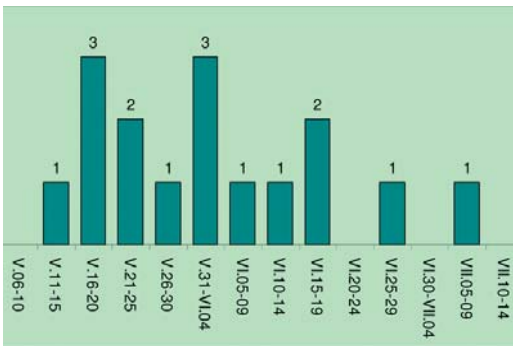
Literatūra

Aleknonis A. 1987. *Geltonoji kielė. Laukų giesmininkai*, 49–51.

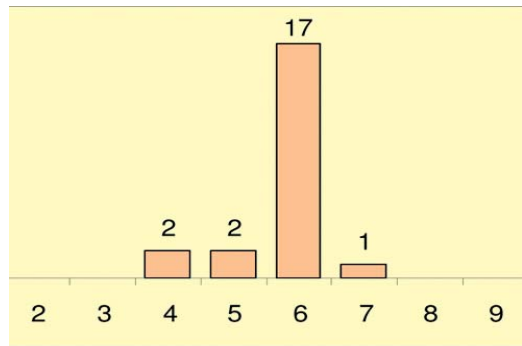
Jusys V., Mačiulis M., Mečionis R., Poškus A., Gražulevičius G., Petraitis A. 1999. *Klaipėdos krašto perinčių paukščių atlasas*.



Geltonosios kielės kiaušiniai lizde. Svencelė, Klaipėdos r., 2021-05-22 © Vytautas Jusys



Geltonųjų kelių pirmojo kiaušinio sudėjimo datų (n = 16) pasiskirstymas penkiadieniais (Aleknonis (1987), n = 11; V. Jusys, n = 4; V. ir R. Juškos, n = 1)



Geltonųjų kelių dėties (n = 22) dydis (Aleknonis (1987), n = 10; V. Jusys, n = 7; V. ir R. Juškos, n = 5)

Kurlavičius P., Raudonikis L. 2001. Lietuvos paukščių vietinių perinčių populiacijų gausa 1999–2001 m. Lietuvos ornitofaunistinė komisija. *Ciconia*: 9, p. 92–97.

Lietuvos ornitologų draugija. 2024. *Biologinės įvairovės poveikio rodiklio „Agrarinio kraštovaizdžio paukščių populiacijų indikatorių“ tyrimo I tarpinė ataskaita.*

Spina F., Baillie S. R., Bairlein F., Fiedler W. and Thorup K. (Eds). 2022. *The Eurasian African Bird Migration Atlas*. Prieiga internete: <https://migrationatlas.org>.

Prieiga internete: https://euring.org/files/documents/EURING_longevity_list_20230901.pdf



Geltonoji kielė. Neseniai lizdą palikęs jauniklis. Nemuno delta, 2008-06-16 © Vytautas Jusys



Justina KULIEŠĖ, Laimonas ŠNIAUKŠTA

RENGINYS „ŽALIA VARNA 2025“ IR NAUJAUSIA INFORMACIJA APIE ŽALVARNIŲ BŪKLĘ LIETUVOJE

*Liepos 25–27 d. jau 18 kartą Druskininkų apylinkėse, prie vaizdingo Ašarėlio ežero, įvyko tradicinis renginys „Žalia varna“, subūręs daugiau nei 100 gamtos mylėtojų, paukščių stebėtojų ir šeimų iš visos Lietuvos. Šį renginį organizavo Lietuvos ornitologų draugija (LOD). Pagrindinis „Žalios varnos“ akcentas – globaliai nykstančios paukščių rūšies – žalvarnių (*Coracias garrulus*) – apsauga. Dalyviai ne tik diskutavo apie žalvarnių būklę Lietuvoje ir užsienyje, bet ir patys prisidėjo prie jų stebėjimo bei praktinių gamtotvarkos veiklų.*

Renginys oficialiai pradėtas šeštadienio rytą, kai dalyvius pasveikino LOD atstovai Gediminas Petkus, Laimonas Šniaukšta ir Audrius Norkūnas. Netrukus po sveikinimų Laimonas ir Audrius paskirstė savanoriškas užduotis – žalvarnių monitoringo maršrutus. Vieni išvyko į aplinkinius miškus, o kiti tyrinėjo pačią stovyklavietę drauge su ornitologu Gediminu Petkumi.

Vakarop stebėtojai susirinko pasidalyti rezultatais – šiemet Druskininkų apylinkėse aptiktos 8 perinčios žalvarnių poros (praėjusiais metais – 9). Nors žalvarniai šiemet pasitraukė toliau nuo stovyklos, tai nesumažino dalyvių entuziazmo. Be žalvarnių, buvo už-

fiksuota ir kitų retų paukščių: kukučių, uldukų, skėt-sakalių ir žaliųjų meletų.

Po stebėjimų vyko smagioji renginio dalis – žiūronų rungtynės „Aštriausia akis“, kur dalyviai varžėsi bandydami iš tolo įskaityti žalvarnių žiedus. Vėliau vyko protmūšis, kuriame prireikė ne tik ornitologinių žinių, bet ir kūrybiškai mąstyti.

Vakarinėje dalyje apdovanoti aktyviausi dalyviai – „Aštriausios akies“, „Žaibo“ ir protmūšio laimėtojai.

Vakare entomologas Darius Mikalauskas supažindino su naktinių drugių pasauliu ir pakvietė dalyvius sutemus pabandyti juos stebėti. Kai buvo pakankamai

tamsu rodyti pristatymo skaidres, dalyviai klausėsi pranešimo „Žalvarnių būklė Lietuvoje ir kitose šalyse“.

Naujausią informaciją gavome iš latvio kolegės Edmunds Račinskio, kuris tęsia žalvarnių apsaugos darbus Latvijoje. Ši vasara buvo vėsi ir lietinga ne tik Lietuvoje, bet ir Latvijoje. Sudėtingos sąlygos lėmė, kad perinčių žalvarnių porų buvo užfiksuota mažiau nei pernai, o palyginus su ilguoju periodu, mažiausiai per 25 metus. Adažių apylinkėse perintys žalvarniai, stebėti nuo 2007 m., šiais metais pirmą kartą neužfiksuoti. Tai galėjo lemti ir nepalankūs orai, bet taip pat ir aktyvūs veiksmai Adažių kariniame poligone. Garbės apylinkės tebelieka svarbiausia perinčių žalvarnių teritorija Latvijoje. Šiais metais Latvijoje perėjo 7 žalvarnių poros, tačiau viena nesėkmingai.

Vidutinis išperėtų jauniklių skaičius inkile šiemet taip pat buvo mažas – 2,5. Keturi jaunikliai buvo išperėti tik vienoje lizdavietėje, bet atlikus inkilų patikrą nustatyta, kad jaunikliai silpni, ypač mažiausias. Šis jauniklis buvo perduotas Rygos zoologijos sodo specialistams, bet, deja, net ir jų prižiūrimas paukštis neišgyveno. Šiemet latviai suskaičiavo ir sužiedavo tik 14 jauniklių. Tai taip pat vienas mažiausių skaičių per Edmunds darbo istoriją. Tačiau džiugina tai, kad buvo stebėti keli neperintys žalvarniai (greičiausiai antrų metų paukščiai). Tikimasi, kad kitą vasarą jie sugrįš, sudarys porą ir užims kurį nors jiems paruoštą inkilą.

Naujausios informacijos iš kitų artimiausių kaimynų gauti nepavyko, tačiau iš Lenkijos gerų naujienų nesitikime, nes šioje šalyje oro sąlygos buvo net prastesnės nei Lietuvoje, be to, 2023 m. Lenkijoje užregistruotos tik 5 perinčios žalvarnių poros.

Žinių iš Baltarusijos taip pat neturime. Remiantis paskutinėmis žiniomis, žalvarniai dar buvo stebimi rytinėje šalies dalyje, tačiau vietiniai ornitologai stebėjo vos vieną perinčių porą.

O kokia situacija Lietuvoje? Šie metai Lietuvos žalvarniams buvo sunkūs. Druskininkų apylinkėse vidutinė birželio temperatūra buvo 16,7 °C (*meteo.lt* informacija). Nors mėnesio kritulių kiekis Druskininkų apylinkėse buvo vienas mažiausių Lietuvoje, vis tiek lijo dažnai. Tai turėjo įtakos tiek temperatūrai, tiek drėgmei. Nuo birželio vidurio, kai žalvarniai pradeda maitinti jauniklius, pagrindiniu jų maistu tampa įvairūs žiogai, skėriukai ir kiti tiesiasparniai. Esant vėsioms ir drėgnoms oro sąlygoms šių vabzdžių aktyvumas sumažėja ir žalvarniams tampa sudėtingiau juos sumedžioti.



Akimirka iš protmūšio © Irmantas Šalaševičius



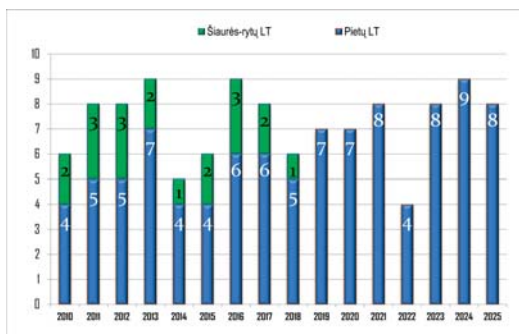
Akimirka iš „Aštriausios akies“ varžybų © Irmantas Šalaševičius



Didžiausia žalvarnių vada Latvijoje © Edmunds Račinskis



Pagamintos penkios lesyklos žalvarniams © Laimonas Šniaukšta



2010–2025 m. Lietuvoje perinčių žalvarnių kaita



Žalvarnio jauniklis su GSM siūstuvu
© Laimonas Šniukšta

Siekiant padėti žalvarniams, šiemet buvo pagamintos penkios lesyklos papildomam žalvarnių maitinimui. Jau pernai buvo pagaminta pirmą lesyklą ir atlikti bandymai su viena perinčia pora – papildomas maitinimas pavyko gerai – maisto paimti atskrisdavo tiek suaugę paukščiai, tiek jau inkilą palikę jaunikliai. Maistui buvo naudojami svirpliai (*Acheta domesticus*). Pastebėta, kad net jei netoli perėjimo vietos žalvarniams siūlomi svirpliai, jie nuolat neminta papildomu maistu, tęsia kito maisto paieškas ir papildomą maistą ima tik retkarčiais. Matyt, natūraliai randamas maistas yra įprastesnis ir priimtinesnis, o papildomą maistą žalvarniai renkasi tuomet, kai pagrindinio maisto rasti sunku.

Šiais metais užregistruotos 8 perinčios žalvarnių poros. Visos perinčios poros aptiktos Druskininkų apylinkėse. Palyginimui: pernai stebėtos 9, o 2023 m. –

8 poros (2010–2025 m. perinčių žalvarnių Lietuvoje kaitos tendencijos parodytos diagramoje). Ne visos poros perėjo sėkmingai. Šiemet dvi poros paliko lizdą dar kiaušinių stadijoje (priežastis nežinoma). Sėkmingai perėjo 6 poros, visos specialiai žalvarniams iškeltuose inkiluose. Vidutinis jauniklių lizdavietyje skaičius – 3,5. Vados nedidelės, nė vienoje lizdavietyje nebuvo daugiau kaip 4 jauniklių. Galima daryti prielaidą, kad papildomas maitinimas padėjo užauginti jauniklius ir visi jaunikliai paliko lizdavietes. 6 inkiluose spalviniais žiedais buvo sužieduotas 21 jauniklis. Taip pat nuskaityti ir perinčių suaugusių žalvarnių žiedai. Pavyko nuskaityti 5 porų žiedus, vienoje vietoje jauniklius maitinantys paukščiai buvo per jautrūs ir laikėsi atokiau slėptuvės, iš kurios buvo fotografuojami žalvarniai. Lietuvoje žalvarniai žieduojami baltais spalviniais žiedais su dviejų raidžių juodu kodu. Šiais žiedais dalijamės su Latvijos kolegomis. Lietuvoje spalvinis žiedas dedamas paukščiui ant dešinės kojos, o Latvijoje – ant kairės. Taip net iš tolo galima nustatyti, iš kurios šalies kilęs žieduotas paukštis. Šiemet tarp perinčių paukščių antramečių nebuvo, perėjo trečių–šeštų metų amžiaus paukščiai.

Pernai pirmą kartą žalvarnių istorijoje žalvarniui (vienam jaunikliui) buvo uždėtas GSM siūstuvus, siekiant išsiaiškinti, kiek laiko jauniklis praleidžia šalia lizdavietės ją palikęs, kurias maitinimosi vietas renka, kiek jose laikosi, kur driekiasi jo migracijos kelias. Ši informacija buvo pateikta žurnalo „Paukščiai“ 64 numeryje. Pernai rugsėjo 22 d. siūstuvus dingio iš ryšio zonos, kai paukštis krito Viduržemio jūrą. Deja, šiemet šio žalvarnio siūstuvus į ryšio zoną negrįžo. Gali būti, kad siūstuvus sugedo arba buvo pamestas Afrikoje, o gal ir paukštis negrįžo. Tikslios priežasties nustatyti negalime, jei kas nors nutinka ne GSM ryšio zonoje.

Šiemet siūstuvai buvo uždėti dar trimis žalvarnių jaunikliams. Dviem siūstuvais paženklinėti vienos vados jaunikliai siekiant išsiaiškinti, ar vienos šeimos nariai po veisimosi ir migracijos metu laikosi kartu. Kitas siūstuvus buvo uždėtas jaunikliui, kurio lizdavietyje buvo labiausiai nutolusi nuo pirmųjų, siekiant įvertinti paukščių skrydžių skirtumus. Visi trys jaunikliai su siūstuvais sėkmingai paliko inkilus, o jų duomenis dar renkame. Surinkta informacija pasidalysime kitame žurnalo numeryje.

Lietuvos ornitologų draugija 2024 m. kartu su Lietuvos zoologijos sodu ir Lietuvos Respublikos ap-

linkos ministerijos Aplinkos projektų valdymo agentūra pradėjo penkerių metų trukmės projektą „Europinio žalvarnio (*Coracias garrulus*) būklės gerinimas Lietuvoje“, kurio pagrindinis tikslas yra prisidėti prie biologinės įvairovės išsaugojimo ir atkūrimo, sustabdant europinių žalvarnių nykimą ir pagerinant jų būklę Lietuvoje. Apie projektą ir jame planuojamas veiklas buvo skelbta žurnalo „Paukščiai“ 63 numeryje. Tačiau svarbu priminti, kad projektas siejamas su jau 15 metų vykdoma LOD savanoriška iniciatyva, skirta perinčių žalvarnių populiacijai mūsų šalyje išsaugoti. Šios iniciatyvos rezultatai atspindi pateiktoje diagramoje. Akivaizdu, kad pavyko ne tik sustabdyti žalvarnių nykimą Dzūkijoje (daugiausia pastangų įdėjo LOD savanoriai), bet ir pasiekti čia perinčios populiacijos augimą. Taigi, įgyvendinant aktyvias rūšies apsaugos priemones veisimosi vietose, galima ne tik sustabdyti žalvarnių nykimą, bet ir pasiekti jos populiacijos augimą, nepaisant visų grėsmių migracijos kelyje ir žiemojimo vietose bei esant dabartinėms aplinkos sąlygoms perėjimo vietose. Būtent tai paskatino imtis minėto projekto įgyvendinimo.

Per pirmus projekto metus atlikta daugybė darbų. Buvo tęsiamos jau ankstesniais metais pradėtos LOD veiklos, skirtos saugių perėjimo vietų skaičiui palaikyti ir plėsti (inkilų kėlimas bei priežiūra, apsaugos nuo plėšrūnų). Taip pat buvo parengtas žalvarnio apsaugos planas su veisimo programa, pradėta papildomo žalvarnių maitinimo iniciatyva. Lietuvos ornitologų draugijos pastangomis buvo ieškoma naujų vietų inkilams išskirti. Toliau vykdyta intensyvi žalvarnių stebėseną. Be to, pirmą kartą mūsų šalyje uždėtas LOD lėšomis nupirktas GSM siųstuvus žalvarniui ir stebėta jo kelionė nuo inkilo palikimo iki migracijos į žiemojimo vietas.

Vienas iš projekto uždavinių – infrastruktūros, reikalingos žalvarniams veistis, sukūrimas Lietuvos zoologijos sode. Siekdamas šio tikslo Lietuvos zoologijos sodas per metus užbaigė žalvarniams skirtą pastatą ir voljerų projektavimą, o netrukus planuoja pradėti ir statybos darbus. Taip pat į Lietuvą jau atgabenti 3 paukš-



Žalvarnis su maistu prie inkilo © Laimonas Šniukšta

čiai iš Frankfurto zoologijos sodo ir 8 laisvėje užaugę jaunikliai iš Vengrijos Kiškunšago nacionalinio parko. Tie paukščiai, tikėtina, suformuos nelaisvėje besiveisiančių žalvarnių grupę, kurioje išaugę jaunikliai bus paleidžiami į laisvę. Mat mūsų šalyje perinčių žalvarnių populiacija yra per maža, kad, žinant rūšies biologiją ir ekologiją, galėtų savarankiškai atsikurti iki saugios apsaugos būklės. Tačiau apie tai išsamiau bus rašoma kituose žurnalo „Paukščiai“ straipsniuose.

Informacija parengta įgyvendinant projektą „Europinio žalvarnio (*Coracias garrulus*) būklės gerinimas Lietuvoje“.
Projekto partneriai:



Lietuvos Respublikos aplinkos ministerijos
Aplinkos projektų valdymo agentūra



Finansuoja
Europos Sąjunga



BALTŲJŲ GANDRŲ APSKAITOS REZULTATAI LIETUVOJE 2024 METAIS

Daiva VAITKUVIENĖ, Mindaugas DAGYS, Liutauras RAUDONIKIS

Įvadas

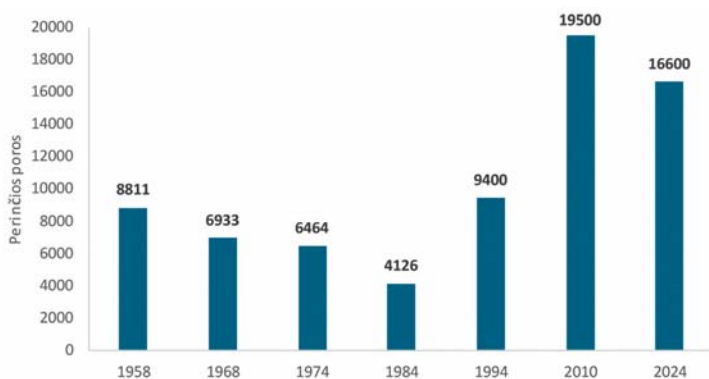
Baltasis gandras – žmogui gerai pažįstamas paukštis, gyvenantis jo kaimynystėje, yra viena iš geriausių indikatorinių agrokraštovaizdžio paukščių rūšių, atspindinti kraštovaizdžio ir buveinių būklę. Baltųjų gandrų populiacijos gauros ir perėjimo sėkmingumo pokyčiai atspindi buveinių kaitą – žemės ūkio intensyvėjimą, šlapynių nykimą ir klimato kaitos poveikį. Buveinių pokyčiai perėjimo vietose ir žiemavietėse, pavojai migracijos kelyje, klimato kaitos poveikis daro įtaką gandrų populiacijos gausumui. Klimato kaita stipriausiai veikia tolimuosius migrantus, tokius kaip baltasis gandras – tai gali lemti jų migracijos kelių ir fenologijos, populiacijos gausumo bei arealo pokyčius.

Baltasis gandras yra saugoma rūšis visoje Europoje – jis įrašytas į ES Paukščių direktyvos I priedą, kuriame numatyta ypatinga apsauga. Gandrų apsaugą migracijos keliuose ir žiemavietėse reglamentuoja Berno ir Bonos konvencijos bei AEWA susitarimas.

2024 m. įsigaliojus ES Gamtos atkūrimo reglamentui, paukščių ekologijos tyrimai – populiacijų dinamika, buveinių pokyčiai ir migracija – tapo prioritetu. Šiuo metu daugiau nei 80 % Europos buveinių yra prastos būklės. Reglamente numatytas ne tik buveinių atkūrimas, žemės ūkio ekosistemų būklės gerinimas, bet ir jų funkcionalumo bei ekologinės vertės vertinimas, o baltųjų gandrų populiacijos būklė yra puikus indikatorius šiems procesams vertinti.

Baltųjų gandrų perėjimo areale Lietuva yra viena iš svarbiausių šalių – perinčių porų tankis čia yra vienas didžiausių visame šios rūšies paplitimo areale, todėl baltųjų gandrų populiacijos tyrimai Lietuvoje ypač svarbūs.

2024 m. Europoje buvo organizuojama 8-oji tarptautinė baltųjų gandrų apskaita. Joje dalyvavo visos šalys, kuriose peri baltieji gandrai. Apskaita buvo vykdoma pagal tą pačią metodiką visose šalyse, kad gautus apskaitos rezultatus būtų galima palyginti ir tarp šalių,



1 pav. Baltųjų gandrų apskaitų Lietuvoje rezultatai

ir tarp skirtingų apskaitų metų. Apskaitos tikslas – atnaujinti duomenis apie baltųjų gandrų pasaulinės populiacijos gausumą ir jos būklę. Lietuvoje baltųjų gandrų apskaitą organizavo ir koordinavo Valstybinio mokslinių tyrimų instituto Gamtos tyrimų centro Paukščių ekologijos laboratorija, bendradarbiaudama su Lietuvos ornitologų draugija. Dalinį finansavimą šiai apskaitai organizuoti Lietuvoje skyrė Vokietijos aplinkosaugos asociacija NABU.

Lietuvoje apskaitą vykdė 40 dalyvių, kurie surinko duomenis teritorijoje, apimančioje beveik 30 % viso Lietuvos ploto. Apskaitos metu buvo aplankytos visos gandrų potencialiai tinkamos perėti buveinės ir surinkta informacija apie baltųjų gandrų gausumą, lizdų erdvinį pasiskirstymą, perėjimo sėkmingumą. 2024 m. baltųjų gandrų apskaita – jau septyntoji apskaita Lietuvoje. Pirmoji baltųjų gandrų apskaita, vykdyta 1958 m., buvo pirmasis didelės apimties populiacijos gausumo tyrimas šalies mastu. Lietuvoje vykdytų apskaitų metodikos ir jų detalumas skyrėsi, tačiau rezultatai leidžia įvertinti baltojo gandro gausumo pokyčių tendencijas šalyje (1 pav.).

Metodika

Baltųjų gandrų lizdų apskaita buvo vykdoma 10 × 10 km (100 km² ploto) imties teritorijose, o dalis duomenų, gautų iš vėjo jėgainių stebėsenos projektų, surinkta iš nestandartinių imties vienetų. Apskaitos dalyviams buvo pateikti duomenys apie užimtus baltųjų gandrų lizdus, užregistruotus per visos šalies baltųjų gandrų lizdų inventurizaciją, vykdytą 2009–2010 m. LIFE projekto „Baltųjų gandrų (*Ciconia ciconia*) apsauga Lietuvoje“ metu. Ieškodami baltųjų gandrų lizdų apskaitos dalyviai apėmė visas potencialiai gan-

drams tinkamas perėjimo vietas pasirinktose apskaitos teritorijose ir patikrino visas 2009–2010 m. apskaitos metu registruotų baltųjų gandrų lizdų vietas.

Visi rasti baltųjų gandrų lizdai buvo užregistruoti ir išsamiai aprašyti, fiksuojant šią informaciją: stebėjimo data, koordinatės, lizdo vietos tipas (medis, pastato stogas, elektros stulpas, specialus stulpas, vandens bokštas ir kt.), ar yra perėjimo platforma ir kt.

Baltųjų gandrų apskaitos lauko darbai Lietuvoje buvo vykdomi 2024 m. gegužės–liepos mėnesiais. Be to, į baltųjų gandrų populiacijos dydžio įvertinimą ir populiacijos tendencijų analizę buvo įtraukti ir kai kurių 2023 m. atliktų tyrimų duomenys. Apskaitos metu buvo fiksuojamas ne tik lizdų užimtumas, bet ir jauniklių skaičius lizduose. Lizdai, stebėti liepos 5–20 d., kai jaunikliai jau buvo pakankamai dideli, kad juos būtų galima patikimai suskaičiuoti, buvo įtraukti į baltųjų gandrų perėjimo sėkmingumo vertinimą.

Baltųjų gandrų perinčių porų skaičius šalyje įvertintas remiantis stebėtais pokyčiais imties teritorijose, palyginus su 2009–2010 m. apskaitos duomenimis. Lietuvos baltųjų gandrų perinės populiacijos pokytis (%) buvo apskaičiuotas remiantis stebėtais pokyčiais atskirose imties teritorijose ir taikant teritorijos ploto svertinį vidurkį (bendras pokyčio vidurkis apskaičiuojamas atsižvelgiant į kiekvienos apskaitos teritorijos dydį – didesni plotai turi didesnę įtaką galutiniam rezultatui).

Rezultatai

Iš viso 2024 m. apskaita apėmė 17 669 km² plotą – tai sudaro apie 27,1 % Lietuvos sausumos teritorijos. Pažymėtina, kad tyrimui dažniausiai buvo pasirenkami plotai, kuriuose vyrauja baltiesiems gandrų perėti tin-



kami buveinių tipai (vengiant miškingų teritorijų, didelių pelkių ir stambių miestų), todėl apskaita realiai apėmė dar didesnę gandrų tinkamą buveinių dalį.

2024 m. apskaitos metu buvo užregistruoti 5369 baltųjų gandrų lizdai, iš kurių 3940 buvo užimti perinčių gandrų. Iš jų 3125 poros buvo sėkmingos – jose buvo žinomas išperėtų jauniklių skaičius. Šiuose lizduose iš viso užaugo 7569 jaunikliai. Vidutinis baltųjų gandrų perėjimo sėkmingumas 2024 m. buvo 2,42 jauniklio vienai sėkmingai porai. Jauniklių skaičius viename lizde varijavo nuo 1 iki 5.

Nustatyta, kad perinčių baltųjų gandrų porų skaičius per 2010–2024 m. laikotarpį sumažėjo 14,8 %, o tai rodo, kad perinti baltųjų gandrų populiacija Lietuvoje sumažėjo nuo 19 500 porų 2010 m. iki 16 600 porų 2024 m. Vidutinis baltųjų gandrų lizdų tankis visoje Lietuvos sausumos teritorijoje 2024 m. buvo 25,4 poros / 100 km², palyginti su 29,9 poros / 100 km² 2010 m., o vidutinis lizdų tankis potencialiai tinkamose buveinėse (neįskaitant vandens telkinių, miškų, pelkių, tankiai urbanizuotų teritorijų) buvo 39,5 poros / 100 km², palyginti su 46,4 poros / 100 km². 2024 m. ir perėjimo sėkmingumas buvo mažesnis, nei stebė-

tas 2010 m., atitinkamai – 2,42 ir 2,68 jauniklio vienai sėkmingai porai.

Svarbiausi 2024 m. baltųjų gandrų apskaitos Lietuvoje rezultatai:

- **Baltųjų gandrų populiacijos dydis Lietuvoje** – 16 600 perinčių porų.
- **Perėjimo sėkmingumas** – 2,42 jauniklio sėkmingai paukščių porai.
- **Baltųjų gandrų tankis visoje Lietuvos teritorijoje** – 25,4 perinčios poros / 100 km².
- **Baltųjų gandrų tankis potencialiai tinkamoje perėti buveinėje** – 39,5 perinčios poros / 100 km².
- **Baltųjų gandrų populiacijos pokytis 2010–2024 m. laikotarpiu** – nustatytas 14,8 % sumažėjimas.

Remiantis LOD vykdomų įprastų paukščių gausos stebėjimų duomenimis, baltųjų gandrų populiacija ilguoju (2000–2024 m.) laikotarpiu vertinama kaip gana stabili. Tačiau 2015–2021 m. buvo stebimas labai spartus populiacijos mažėjimas, po kurio rūšies gausumas nuo 2022 m. vėl kiek padidėjo, nors ir nepasiekė 2015 m. lygio.



Galimos baltųjų gandrų populiacijos mažėjimo priežastys

Laikantis įprastų dėsningumų, migruojančių paukščių gausos mažėjimas galimas dėl pakitusių ar atsiradusių nepalankių veiksnių (sąlygų):

- žiemojimo vietose,
- migracijos kelyje,
- veisimosi teritorijose.

Pagrindiniai neigiami veiksniai yra du – mitybos sąlygų pablogėjimas (mitybos plotų sumažėjimas arba jų kokybės suprastėjimas) ir paukščių žūtis. Pastarasis veiksnys gali turėti itin žymų neigiamą poveikį ilgai gyvenantiems paukščiams, tarp jų ir baltiesiems gandrums, kurioms būdingas žemas mirtingumas (ypač suaugusių paukščių) ir gana nedidelis produktyvumas. Net ir nedidelis suaugusių paukščių mirtingumo padidėjimas gali pastebimai atsilipti populiacijos dinamikai.

Šiame straipsnyje nesigilinsime į galimus pokyčius ar atsiradusius naujus pavojus žiemojimo vietose ir migracijos kelyje, tačiau reikia paminėti, kad dėl aplinkosauginių organizacijų pastangų, nelegalios medžioklės mastai baltųjų gandrų migracijos kelyje daugelyje šalių labai sumažėjo, nors Libanas vis dar išlieka viena pavo-

jingiausių šalių migruojantiems paukščiams dėl nelegalios jų medžioklės. Baltųjų gandrų žiemojimo areale reikšmingi buveinių plotų pokyčiai taip pat niekur nedokumentuoti, tačiau tai gali tapti rimta problema ateityje dėl klimato pokyčių prarandant gandrums tinkamų buveinių kokybę (dėl sausrų, erozijos ir pan.).

Lietuvoje pastaraisiais metais stebimas reikšmingas baltiesiems gandrums tinkamų veisimosi buveinių būklės suprastėjimas, pirmiausia – maitinimosi buveinių plotų mažėjimas (suariant pievas, sausinant šlapynes, buvusiuose žemės ūkio plotuose įveisiant mišką ir pan.) ir perėti tinkamų vietų praradimas (pavienių senų medžių laukuose iškirtimas, sodybų ir kaimų nykimas, lizdų medžiuose praradimas dėl šakų sutankėjimo ir elektros oro linijų pakeitimu požeminiais kabeliais). Suprastėjus buveinių būklei, subrendusios poros arba peri nesėkmingai, arba užaugina mažesnę jauniklių skaičių. Pievų – pagrindinės baltųjų gandrų mitybinės teritorijos – nykimo mastai Lietuvoje yra didžiuliai. Nuo 2004 m. kasmet vien ūkininkų deklaruotų pievų vidutiniškai išnyksta 25 000 ha. Tai yra toks plotas, kokį užima Kauno ir Klaipėdos miestai kartu su jų apylinkėmis. Iš viso per pastaruosius 20 metų išnyko 484 000 ha pievų, o tai yra kaip Vilniaus, Klaipėdos ir Utenos



rajonai kartu sudėjus (<https://bef.lt/2024/01/11/%EF%BF%BCpievos-vertingas-ir-labiausiai-nykstantis-lietuvos-gamtos-turtas/>).

Kitas reikšmingą poveikį darantis neigiamas veiksnys – suaugusių baltųjų gandrų žūtys. Deja, neturime tikslios statistikos, kiek gandrų žūsta Lietuvoje, – aplinkosauginės institucijos iki šiol tokių atvejų neregistruodavo, o LOD tik pradeda rinkti tokius duomenis didesne apimtimi. Pastaruoju metu gaunama pakankamai nemažai pranešimų apie baltųjų gandrų žūtį keliuose, pastebint akivaizdžias augimo tendencijas, tai yra logiškai paaiškinama, nes gandrai, suarus pievas ir ganyklas, priversti ieškoti maisto pakelėse. Reguliariai šienaujamos pakelės tampa labai patrauklia mitybine teritorija ir todėl stipriai išauga žūties rizika, nes lėtai kylantys gandrai neretai nutrenkami transporto priemonių. Kita, nuolat registruojama gandrų žūties priežastis susijusi su elektros oro linijomis – susižalojimas atsitrenkus į elektros laidus ar paukščių nutrenkimas elektra. Dėl trumpojo jungimo žūsta ne tik jaunikliai lizduose, bet ir suaugę paukščiai, nutūpę pavojingose oro linijų atkarpose. Paukščių žūties problemas aptarsime kituose žurnalo „Paukščiai“ numeriuose.

Šiuo metu svarbiausias klausimas, kuo mes galime padėti baltiesiems gandrums, kad jų būklė bent jau neblogėtų, iškelti naujas lizdines platformas baltiesiems gandrums, kurias jie mielai užima, arba apgenėti šakas aplink medžiuose esančius gandalizdžius.

2. Nuosavas pievas ar ganyklas turinčių savininkų prašytume nesuarti pievų ar ganyklų ir reguliariai (kasmet) jas nušienauti, taip išsaugant vieną svarbiausių baltųjų gandrų mitybinių buveinių. Taip pat neiškirsti laukuose augančių senų medžių.

3. Važiuojant automobiliu prašytume atkreipti dėmesį į pakelėse besimaitinančius gandrų, siekiant išvengti susidūrimų, jei jie staiga sugalvotų kilti skrydžiui.

4. Suradus žuvusį suaugusį baltąjį gandrą, apie tai pranešti LOD, nurodant galimas žūties priežastis ir vietą.

5. Pilietiškai palaikyti darnaus sugyvenimo su gamta požiūrį, siekiant kuo švaresnės ir natūralesnės aplinkos. Nes, pavyzdžiui, žemės ūkyje (ar kitur) naudojami pesticidai sąlygoja ne tik mažesnę paukščių produktyvumą (ar net žūtį), bet ir mitybinių sąlygų blogėjimą.

Baltuosius gandrų, be straipsnio autorių, taip pat skaičiavo: R. Akstinas, I. Baltrunienė, D. Baronas, A. Čerkauskas, E. Drobėlis, E. Duderis, V. Eigirdas, R. Gižytė, L. Izotova, R. Jakaitis, K. Jarmalavičius, A. Jasinskytė, B. Kerys, A. Kerpiškis, M. Kirsutukas, A. Kriogas, U. Kuzminskaitė, G. Laukaitis, M. Mačiulis, S. Medžionis, A. Narbutas, A. Nauzdžius, E. Pakšytė, G. Petkus, T. Piktarna, A. Pranaitis, G. Radžiūtė, G. Riauba, J. Skuja, G. Skujienė, V. Stanevičius, L. Šniaukšta, M. Šniaukštienė, A. Vaivada, R. Žydelis, U. Žydelytė, A. Žuravliov. Labai jums dėkojame, be jūsų nebūtų pavykę.



© Eugenijus Drobelis

JŪRINIS ERELIS – GRĖSMĖ RETIESIEMS PAUKŠČIAMS

Eugenijus DROBELIS

Dėl sugriežtintos paukščių apsaugos ir aplinkos taršos masto sumažėjimo praeito šimtmečio devintajame dešimtmetyje daugelyje Europos šalių ėmė sparčiai gausėti jūrinių erelių populiacija. Ne išimtimi tapo ir Lietuva. Po daugelio metų nebūties pirmoji jūrinių erelių pora 1985 m. apsigyveno Čepkelių rezervate jiems įrengtame lizde. 1987 m. šiame lizde išaugo pirmasis jūrinių erelių jauniklis. Tais pačiais metais dar viena šių paukščių pora veisėsi pamaryje. Vėliau vis daugiau ir daugiau jūrinių erelių pasklido po mūsų kraštą. Šalyje išplėtotas žuvininkystės tvenkinių tinklas, dirbtinių lizdų kėlimas ereliams paspartino šį procesą. Šiuo metu Lietuvos jūrinių erelių populiaciją sudaro 150–170 porų. Tai 300–340 suaugusių reproduktyvių paukščių. Kitų rūšių ereliai per metus išaugina vos po 1 jauniklį, bet jūriniai ereliai, nors ir yra patys stambiausi mūsų krašto plėšrieji paukščiai, gali išauginti net 3 jauniklius. Tad kasmet prisideda apie 150–250 išaugusių jaunujų erelių. Jauni paukščiai trejus metus nesiveisia, tad dar apie 300–500 bręstančių erelių laukia savo valandos. Kukliai vertinant, šalyje iš viso gyvena apie 750–1090

pačių stambiausių plėšrūnų. Pridėkime dar užklystančius erelius iš kitų šalių ir neabejotinai turėsime pražūtingą Lietuvos faunai jūrinių erelių populiaciją. Dar reikia atminti, kad jūrinis erelis gyvena iki 30 metų, tad per savo gyvenimą gali išauginti kelias dešimtis vadų. Neįtikėtina, bet kai kuriose vietovėse jūrinis erelis jau tapo gausesnis už paprastąjį suopį. Iškalbingas V. Jusio pastebėjimas, kad 2024 m. Nemuno deltoje netoli Kintų žuvininkystės tvenkinių apie 70 ha lapuočių miškelyje perėjo net 4 jūrinių erelių poros, o už 3 km kitame apie 50 ha miškelyje prie Kniaupo įlankos – dar 3 šių paukščių poros.

Žinoma, kad didžiąją jūrinio erelio grobio dalį sudaro žuvis ir vandens paukščiai. Tačiau šiuo metu jūriniai ereliai paplitę visoje šalyje ir atskiros jų poros gyvena toli nuo žuvingų vandens telkinių. Tokių paukščių grobio gali tapti bet koks vidutinio dydžio arba didelis sparnuotis. Taikant pažangias lizdų stebėjimo technologijas užsienio šalyse fiksuoti jūrinių erelių antpuoliai prieš perinčius mažuosius erelius rėksnius, juodųjų gandrų jauniklių grobimai. Grėsmės nuojautą kelia mūsų šalyje jūrinių erelių lizduose ran-



Jūrinių erelių būrys. Plaškių apylinkės, Pagėgių sav., 2023-04-12 © Vytautas Jusys



Jūrinis erelis užpuolė perintį gyvatėdį ir sulesė jo kiaušinių

damos suaugusių baltųjų gandrų, gervių ir net kurtinių liekanos. Tai rodo, kad jūriniai ereliai gali medžioti pačius stambiausius mūsų krašto paukščius.

Lietuvoje 2025 m. prie dviejų retųjų paukščių apgyvendintų lizdų buvo įrengtos vaizdo kameros. Jos užfiksavo, kaip abu šiuos lizdus užpuolė ir ten įsikūrusių paukščių dėtis bei vadas sunaikino jūriniai ereliai. Trečia kamera buvo įrengta prie paties jūrinio

erelio būsto – stebėta, kaip erelis į gužtą atitempė gervę. Čepkelių apylinkėje veisiasi viena iš dviejų mūsų šalyje žinomų gyvatėdžių porų. Gegužės 12 d. perinčią patelę užpuolė jūrinis erelis. Užpultam paukščiui pavyko pasprukti, bet erelis sukapojo ir sulesė lizde buvusį gyvatėdžio kiaušinių. Gyvatėdis neabejotinai paliks šią pamėgtą vietą, kur reguliariai kūrėsi nuo pat 2018 metų. Čia daugiau kaip po 100 metų pertraukos buvo vėl aptiktas mūsų šalyje išnykusių laikytas paukštis. Panašiomis aplinkybėmis 2024 m. pradingo jau užgelėjęs kitos gyvatėdžių poros jauniklis. Birželio 11 d. Kauno apylinkėse jūrinis erelis atakavo du lizde stovinčius besiplunksnuojančius juodojo gandro jauniklius ir tik atsitiktinai plėšrūnui nepavyko sugriebti vieno iš jų. Tačiau liepos 3 d. erelis sugrįžo ir pagrobė vieną jau beveik užaugusį gandrų. Kitą dieną grobuonis iš lizdo išmetė ir antrą jauniklį, taip pražudydamas visą juodojo gandro vadą. Čepkeliuose pastaruosius kelerius metus gyvena dvi jūrinių erelių poros, bet neliko nė vienos poros juodųjų gandrų, nors anksčiau čia perėjo 3–4 jų poros. Dabar jau žinomos tikėtinos priežastys. Brandžių medynų kirtimas, klimato kaitos sukeltos sausros, lėmusios maisto stygių, dar jūrinių erelių antpuoliai ir netolimoje ateityje galime netekti juodojo gandro. 2025 m. Čepkeliuose pražuvo viena iš šiais metais čia įsikūrusių laplandinių pelėdų vadų. Be jūrinio erelio, ši pelėda pelkyne neturi kitų priešų,

todėl įtariamas būtent šis plėšrūnas. Laplandinės pelėdos peri suopių lizduose, kurie yra nesunkiai pasiekiami netoliese apsigyvenusiems jūriniams ereliams. Tačiau ir suopių gausa pelkyne itin sumažėjusi dėl tikėtino jūrinių erelių poveikio, o tai riboja laplandinių pelėdų plitimą.

Įžvelgdami akivaizdžią jūrinių erelių keliamą grėsmę retiesiems Lietuvos sparnuočiams, siūlome atsakyti perteklinių jūrinio erelio apsaugos priemonių:

- pagal Tarptautinės gamtos išsaugojimo sąjungos (IUCN) kriterijus jūriniam ereliui suteikta arti grėsmės esančio (NT) taksono kategorija; siūloma jūrinį erelį išbraukti iš Lietuvos raudonosios knygos sąrašo, nes ši rūšis neatitinka jai suteikto statuso, neturi natūralių priešų, jai nekyla realių grėsmių, o populiacija yra gausi ir linkusi tik didėti;

- kritiškai peržiūrėti parengtus Paukščių apsaugai svarbių teritorijų (PAST) apsaugos tikslus jūriniam ereliui;

- miško kirtimo taisyklėse atsisakyti reikalavimo saugoti jūrinio erelio lizdavietes 200 m spinduliu aplink kiekvieną lizdą, palikti tik medžius su lizdais ir prie jų formuoti biologinei įvairovei svarbių medžių grupes; kompensuojant saugomų medynų praradimą, kirtimo taisyklėse įrašyti papildomas retas miško paukščių rūšis ir padidinti apsaugos zonas, kurios kirtimo taisyklėse jau nustatytos kitų rūšių miško paukščiams;

- pakeisti 2024 m. lapkričio 22 d. Lietuvos respublikos Aplinkos ministro įsakymą Nr. D1-401 „Dėl detalių vėjo elektrinių reikšmingo neigiamo poveikio paukščiams ir šikšnosparniams kriterijų, reikšmingo neigiamo poveikio paukščiams ir šikšnosparniams prevencijos ir mažinimo priemonių taikymo, ir tyrimų reikalavimų aprašo patvirtinimo“ atsisakant šio įsakymo priede Nr. 2 „Svarbūs atstumai nuo jautrių vėjo elektrinių poveikiui paukščių veisimosi vietų, migracijos, žiemojimo ar maitinimosi vietų, kur susidaro jų sankaupos, šikšnosparnių veisimosi, maitinimosi vietų (įskaitant skraidymo tarp jų vietas), saugomų ir Europos ekologinio tinklo „Natura 2000“ teritorijų ribų, kai vėjo elektrinės daro ar gali daryti reikšmingą neigiamą poveikį“ iškeltų reikalavimų dėl jūrinio erelio apsaugos ir nustatant tokias pat apsaugos priemones šiam paukščiui kaip ir paprastajam suopiui;

- taikant trikdymo priemones, neleisti jūriniam ereliui įsikurti Dainavos girioje, kuri yra išskirtinai svarbi tik šioje vietovėje gyvenančioms gyvatėdžių ir



Jūrinis erelis pražudė abu juodojo gandro jauniklius

laplandinių pelėdų populiacijoms susiformuoti, taip pat svarbi kurtinių bei tetervinų apsaugai;

- taikant trikdymo priemones, neleisti jūriniam ereliui įsikurti tose saugomose teritorijose, kuriose saugomi ypač reti stambieji paukščiai;

- drausti dirbtinių lizdų įrengimą jūriniam ereliui;

- viliojant ir sudarant palankias gyvenimo sąlygas drausti tikslingą jūrinių erelių lesinimą šaltuoju metų laikotarpiu.

Tačiau iš esmės išvardytos priemonės neturės didesnio poveikio suvaldant išvėsėjusią jūrinių erelių populiaciją. Veikiau tai visuomenei siunčiama žinia apie iškilusį didelį pavojų retiesiems mūsų krašto paukščiams. Būtinai žymiai radikalesni veiksmai, galintys padėti maksimaliai sumažinti jūrinių erelių daromą žalą.

PREDATION OF RARE BIRDS BY WHITE-TAILED EAGLE

Eugenijus DROBELIS

Summary. Research cameras installed in 2025 at the nests of Short-toed Eagles and Black Storks recorded two cases of predation by White-tailed Eagles: an egg was eaten in the case of the Short-toed Eagle, while two almost fully-grown chicks were taken in two separate attacks from the nest of the Black Stork.



© Eugenijus Kavaliauskas

DAUG ŽVIRBLINIŲ PAUKŠČIŲ PRO VENTĖS RAGĄ MIGRUOJA IR PAVASARĮ

Ričardas PATAPAVIČIUS

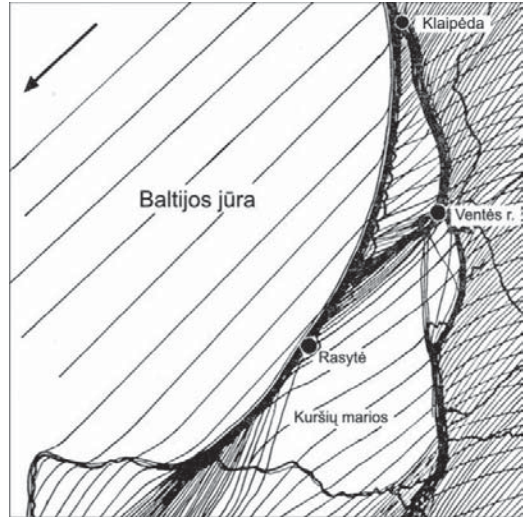
Migruodami dauguma paukščių skrenda plačiu frontu, bet dėl ypatingų geografinių ir ekologinių sąlygų kai kuriose vietose jie telkiasi į migruojančių paukščių srautus. Per rudeninę migraciją, kuri kai kuriems paukščiams prasideda jau vasarą, toks srautas susiformuoja ir Baltijos jūros rytinėje pakrante, nes gausybė jų iš Šiaurės Europos ir net Šiaurės vakarų Azijos rudenį migruoja pietvakarių kryptimi. Skrisdami šia kryptimi nemažai jų priskrenda ir Baltijos jūros rytinį pakraštį. Dauguma žvirblinių paukščių nesiryžta skristi per jūrą, todėl jie toliau skrenda rytine šios jūros pakrante. Kuo toliau į pietus, tuo tas srautas gausesnis, nes prie jo prisideda vis daugiau ir daugiau pietvakarių kryptimi migruojančių individų. Tai vadinamojo Baltosios–Baltijos jūrų paukščių migracijos kelio dalis.

Ties Klaipėda šis srautas skyla į dvi nelygias dalis. Didesnė dalis ties Klaipėdos sąsiauriu perskrenda į Kuršių neriją ir ja migruoja toliau. Siauras beveik 100 km ilgio sausumos ruožas, skiriantis Baltijos jūrą nuo Kuršių marių, yra tikra migruojančių paukščių „magistralė“ ir ideali vieta paukščių migracijos stebėjimams, ką jau XIX a. pabaigoje pastebėjo vokiečių ornitologas dr. Johanas Tynemanas (1863–1938). Todėl 1901 m. sausio 1 d. nuošaliame Prūsijos žvejų kaimelyje Rasytėje, Kuršių nerijoje (tas kraštas tuomet priklausė Vokietijos Rytų Prūsijos provincijai), įkūrė pirmąją

pasaulyje Rasytės ornitologinę stotį *Vogelwarte Rossitten*. Netrukus J. Tynemanas paukščių migracijos tyrimams pradėjo naudoti ir naują metodą – žiedavimą. 1903 m. spalio 9 d. Rasytės ornitologinėje stotyje buvo sužieduotas pirmasis paukštis – pilkoji varna. Todėl neatsitiktinai tuometinėje šios stoties emblemoje (logotipe, kaip pavadintume šiais laikais) buvo pilkoji varna. Paukščiai čia buvo žieduojami iki 1944 m., kai artėjant Antrojo pasaulinio karo frontui ši stotis savo veiklą nutraukė. Iš viso iki to laiko buvo sužieduota daugiau nei 1 mln. paukščių.

1929 m. vadovavimą stočiai iš jos įkūrėjo perėmęs dr. Ernstas Schüzas (1901–1991) 1930 m. sudarė ir publikavo paukščių rudeninės migracijos srautų Kuršių marių regione schemą. O kas nutinka su mažesniaja migruojančių paukščių srauto dalimi, kuri ties Klaipėdos sąsiauriu neperskrenda į Kuršių neriją? Jie tęsia migraciją rytine Kuršių marių pakrante ir galiausiai atsидuria į marios išsikišusiam pusiasalyje, kurio pats smaigalys vadinamas Ventės ragu. Nors čia migruojančių paukščių srautas nėra toks gausus kaip Kuršių nerijoje, bet taip pat gana gausus ir puiki vieta rytine Kuršių marių pakrante migruojantiems paukščiams stebėti ir žieduoti. Todėl čia, pasiūlius Ventės rago švyturio prižiūrėtojui Mikui Posingiui (1887–1951), 1929 m. buvo pradėti daugiau mažiau reguliarūs paukščių migracijos stebėjimai, o nuo 1930 m. – ir jų žiedavimas. Ventės rago ornitologinė stotis, kurios neformalaus įkūrimo metais laikomi 1929-ieji, veikia iki šiol ir yra bene didžiausia tokio profilio stotis Europoje.

Net kelis dešimtmečius Ventės rago ornitologinės stoties veikla buvo orientuota į paukščių migracijos stebėjimus ir jų žiedavimą rudeninės migracijos laikotarpiu, bet jau beveik 50 metų stotis veikia apskritus metus. Paaiškėjo, kad Ventės ragas yra ne mažiau svarbi vieta ir pavasarinei žvirblinių paukščių migracijai, – pro čia į šiauriau esančias perėjimo vietas jų migruoja tikrai daug. Suprantama, pavasarinis jų srautas savo gausa nepalyginamas su rudeniniu, bet tai yra visiškai suprantama – daugybė rudenį išskrendančių paukščių nesulaukia pavasario. Dėl įvairiausių priežasčių daug jų žūva ar nugaišta. Norint iliustruoti teiginį, kad pro Ventės ragą žvirbliniai paukščiai gana gausiai migruoja ir per pavasarinę migraciją, galima pateikti 2024 m. pavasarį Ventės rago ornitologinėje stotyje sugautų (suprantama, ir vėl paleistų) ne Lietuvoje žieduotų alksninukų (*Carduelis* (*Spinus*) *spinus*) žiedavimo duomenis. Tą pavasarį čia sugauta net 15 ne Lietuvoje žieduotų šios rūšies paukščių. Jie buvo žieduoti 10 Europos valstybių: Belgijoje (1), Estijoje (1), Ispanijoje (1), Jungtinėje Karalystėje (2), Latvijoje (1), Nyderlanduose (2), Prancūzijoje (1), Rusijoje (Kaliningrado sr., 1), Švedijoje (1) ir Vokietijoje (4). Tokioje didelėje Europos teritorijoje žieduoti individai, migruodami į savo perėjimo vietas, skrido pro Ventės ragą. Tokių pavyzdžių galima pateikti ne vieną. Taigi, kas gali paneigti, kad Ventės ragas yra labai svarbi ir reikšminga „stotelė“ pavasarį link perėjimo vietų šiauriau migruojantiems žvirbliniams paukščiams!



Rudeninės žvirblinių paukščių migracijos srautai Kuršių marių regione (pagal Ernstą Schüzą, 1930; su nedideliais papildymais).



2024 m. pavasaryje Ventės rago ornitologinėje stotyje (raudona žyma) aptikti ne Lietuvoje žieduotų alksninukų žiedavimo vietas (žalios žymos) sujungtos linijomis. Įrašas „2x“ ties žalia žyma reiškia, kad toje vietoje buvo žieduoti du vėliau Ventės rago ornitologinėje stotyje aptikti paukščiai

Visos Nemuno deltos ir jos apylinkių svarba pavasarinei ir ne tik pavasarinei migruojančių gulbių, žąsų, ančių, tilvikų ir kitų vandens bei pelkių paukščių, kurių čia trumpesniai ar ilgesniai poilsiui susitelkia ne dešimtys, o šimtai tūkstančių, žinoma nuo seno. Todėl šių teritorijų reikšmė visos Europos ir dalies Azijos migruojančių paukščių apsaugai yra milžiniška. Visų pareiga yra ateityje išsaugoti šias unikalias ir paukščiams labai tinkamas buveines.



STEBIMA MAŽOJO ERELIO RĖKSNIO (*CLANGA POMARINA*) MIGRACIJA: PER 2 METUS ĮVEIKTA APIE 40 000 KM Į PIETŲ AFRIKĄ IR ATGAL

Justina KULIEŠĖ, Eugenijus DROBELIS

© Eugenijus Drobėlis

*Lietuvos ornitologų draugija (toliau – LOD), siekdama geriau pažinti plėšriuosius paukščius ir užtikrinti tinkamą jiems svarbiausių veisimosi vietų apsaugą, 2023 m. rugpjūčio 3 d. Jonavos r., Kulvos miške, uždėjo siųstuvą ir paženklino standartiniu metaliniu žiedu mažąjį erelį rėksnį (*Clanga pomarina*). Šis darbas siejamas su LOD vykdomais paukščių tyrimais planuojamo vėjo energijos parko apylinkėse. Siųstuvas uždėtas patinui, sėkmingai sukūrusiam šeimą ir auginančiam jauniklius. Erelį sugavo ir siųstuvą uždėjo ornitologas Vytautas Eigirdas.*

Pastebėta, kad siųstuvo uždėjimas paukščio nesutrikdė, – tą pačią dieną jis keletą kartų sugrįžo prie savo lizdo. Taip prasidėjo erelio stebėjimas, leidęs iš arčiau pažinti šio ypatingo paukščio ilgą ir daug jėgų reikalaujančią migracijos kelionę.

Rugpjūtį erelis dar aktyviai sukinėjosi aplink lizdavietę – iš pradžių nutoldavo iki 5 km, vėliau – net iki 20 km, bet visada sugrįždavo. Rugšėjo 17 d. jis pakilo į tolimąją kelionę – vienu skrydžiu nuskrido apie 400 km ir taip pradėjo savo kelionę į Pietų Afriką.

Iki spalio 7 d. jis, jau perskridęs Ukrainą, Rumuniją, Bulgariją, Turkiją ir Siriją, pasiekė Libaną. Po trumpai nutrūkusių ryšių paukštis spalio pabaigoje jau buvo stebimas Sudane, netoli Etiopijos sienos, o netrukus – Tanzanijoje ir Zambijoje. Būtent čia praleido apie mėnesį laiko ir tik gruodžio 13 d. stebėtas Zimbabvėje, dar po mėnesio – Mozambike netoli Indijos vandenyno, kurio pakrantės tapo piečiausiu migracijos tašku.

Praleidęs žiemą Mozambike, 2024 m. kovo 13 d. erelis pradėjo kelionę atgal į Lietuvą. Po trijų savačių įveikęs daugiau nei 7000 km, balandžio 4 d. jis jau buvo Turkijoje. Įdomu tai, kad pakeliui paukštis, matyt, pasiklydo ir papildomai nuskrido apie 1200 km. Tačiau po šių klaidžiojimų jis vėl sugrįžo prie savo kurso: balandžio 18 d. mažasis erelis rėksnys pasiekė Lietuvą ir sugrįžo į gimtąjį Kulvos mišką.

Visą vasarą erelis buvo stebimas prie lizdo, sėkmingai perėjo ir rūpinosi savo šeima. Pasibaigus veisimosi laikui nuklisdavo net iki 70 km atstumu nuo lizdo, bet vėliau vėl grįždavo į lizdavietę.

2024 m. rugsėjo 19 d., vos dviem dienomis vėliau nei praėjusiais metais, erelis vėl ėmė skristi pietų kryptimi. Per kelias savaites jis įveikė Baltarusiją, Rumuniją, Bulgariją, Turkiją ir Jordaniją, o lapkritį jau stebėtas skrendantis per Etiopiją, Keniją ir Tanzaniją. Pastarojoje praleidęs mėnesį, sausio pabaigoje stebėtas Zimbabvėje prie sienos su Botsvana. Vasarį pasiekė Mozambiką ir atkartojęs praeitų metų žiemos maršrutą pasiekė piečiausią kelionės tašką – Pietų Afrikos Respublikos šiaurines ir Mozambiko bei Zimbabvės pietines sritis.

2025 m. vasario 28 d. pastebėtas judantis šiaurėn – nuskrido apie 250 km ir taip pradėjo sugrįžimo etapą. Per mėnesį įveikęs 1700 km, pasiekė Zambijos, Tanzanijos ir Kongo sankirtą. Per kitas dvi dienas įveikė 400 km ir pasiekė Ruandą. Nors šį kartą kelionę į Lietuvą pradėjo kiek anksčiau negu pernai, bet užtruko ilgiau. Ilgiau pabuvęs Afrikoje, tik balandžio 10 d. paukštis stebėtas Izraelyje. Panašiu metu kiti ereliai rėksniai jau pradėti stebėti Lietuvoje.

Tačiau, tarsi stengdamasis pasivyti, per dešimt dienų įveikė Siriją, Turkiją, Moldovą ir balandžio 19 d. sugrįžo į savo lizdavietę Lietuvoje. Vasarą patikrinus lizdą išsiaiškinta, kad perėjo sėkmingai – rastas jauniklis.

Per dvejus metus šis mažasis erelis rėksnys įveikė per 40 000 km, perskrido daugiau nei 20 valstybių, du kartus pasiekė Afrikos pietus ir sėkmingai sugrįžo į gimtąjį mišką Lietuvoje. Tikimės, kad ir toliau šis erelis mus džiugins savo migracijos kelionėmis ir suteiks daug vertingų duomenų tolesnei analizei.



Mažoj erelio rėksnio migracijos kelias



© Paolo Salvador

PAPRASTOSIOS PEMPĖS APTIKIMAS DVYLIKTAISIAIS PO ŽIEDAVIMO METAIS

Ričardas PATAPAVIČIUS

*Lietuvos paukščių žiedavimo centras gavo pranešimą apie Lietuvoje žieduotos paprastosios pempės (*Vanellus vanellus*) aptikimą praėjus 11 m. 11 mėn. ir 7 d. (4360 d.) po žiedavimo. Šis paukštis, išperėtas 2012 m., Mindaugo Mačiulio buvo sužieduotas (paženklintas) standartiniu metaliniu ir spalviniu žiedais 2013 m. gegužės 5 d. Rusnės saloje, Šilutės r. Jis gyvas ir, atrodo, visiškai sveikas identifikuotas pagal spalvinius žiedus, kai jį aptiko 2025 m. balandžio 12 d. prie Sausgalvių, apie 10 km nuo žiedavimo vietos. Paukštį aptiko Klaipėdos universiteto doktorantūroje studijuojantis iš Italijos atvykęs Paolas Salvadoras. Žinomas ilgiausiai laisvėje išgyvenusios pempės amžius yra 30 m. ir 3 mėn. Lietuvoje žieduotam 13 m. amžiaus individui iki rekordo dar labai toli, bet toli gražu ne kiekvienam šios rūšies paukščiui pasiseka ir tiek išgyventi.*

Šis paukštis buvo paženklintas geltonu plastiko žiedu be jokio įrašo ant dešinės kojos blauzdos (kaip dažnai sakoma, „virš kelio“, nors tai nėra teisinga, nes tas kojos sąnarys nėra kelio sąnarys) ir geltonu plastiko žiedu-vėliavėle su juodos spalvos įrašu 44 ant kairės kojos blauzdos. Žiedas-vėliavėlė yra žiedas su plokštele ir įrašu joje. Tas paukštis ant kairės kojos pastaibio („žemiau kelio“) turi ir standartinį metalinį žiedą, tik nuotraukoje jo nematyti. Šio konkretaus individo paženklinimas skai-

tomas taip: ant dešinės kojos blauzdos – geltonas žiedas be įrašo; ant pastaibio nėra jokio žiedo; ant kairės kojos blauzdos – geltonas žiedas-vėliavėlė su juodos spalvos įrašu 44, ar yra koks žiedas ant pastaibio, neišku (nematyti). Spalvinio žiedo ar žiedo-vėliavėlės įrašė gali būti tik skaitmenys, tik raidės ar skaitmenys ir raidės, taip pat ir kiti simboliai – linija (-os) visu žiedo perimetru, brūkšnelis, taškas (-ai), trikampis, kvadratas. Ne specialistui teisingai identifikuoti plastiko žiedu (-ais) pažen-

klintą paukštį pavyksta ne kiekvienu atveju, todėl visada labai pageidautina taip paženklinto paukščio bet kokia (-ios), net ir prastos kokybės, nuotrauka (-os).

Dažnai klausima, kokių tikslu paukštis, jeigu yra paženklintas standartiniu metaliniu žiedu, dar žieduojamas ir spalviniu žiedu, kartais net ne vienu. Metaliniai žiedai, ypač dabar naudojami, pagaminti iš nerūdijančiojo plieno, yra ilgaamžiai ir tarnauja gerokai ilgiau nei spalviniai žiedai, kurie su labai retomis išimtinis būna plastikiniai. Todėl paukščius žieduojant vien tik spalviniais žiedais nebūtų galimybės nustatyti, kiek ilgai jie išgyvena ir koks jų išgyvenamumas kiekvienais amžiaus metais. O kokių tikslu paukščiai žieduojami dar ir spalviniais žiedais? Spalviniu žiedu paženklintą paukštį galima identifikuoti gerokai iš toliau nei paženklintą tik standartiniu metaliniu žiedu. Mat įrašas standartiniuose metaliniuose žieduose yra smulkesnis nei spalviniuose žieduose. Spalviniuose žieduose įrašai, jeigu tokie yra (juose įrašų gali ir nebūti), yra trumpesni, įrašyti didesniais simboliais ir, kad būtų matomi į juos žiūrint bet kokių rakusų, pakartojamų dažniausiai daugiau nei vieną kartą. Šių žiedų privalumas toks, kad juos galima identifikuoti iš gerokai toliau nei standartinius metalinius žiedus. Taigi, ir standartiniai metaliniai, ir spalviniai žiedai turi savo privalumų ir trūkumų, todėl kartais paukščiams žieduoti naudojami kartu. Jeigu paukštis paženklinamas bent vienu bet kokių spalviniu žiedu, jis privalo būti paženklintas ir standartiniu metaliniu žiedu.

Kiekvieno spalviniu žiedu paženklinto paukščio unikali kodą sudaro žiedo vieta, to žiedo spalva, įrašas ir įrašo spalva. Galimų unikalių kodų skaičius gali būti tikrai didelis. Todėl yra galimybė spalviniais žiedais paženklinti daug paukščių. Pavyzdžiui, naudojant tokią ženklinimo schemą, kokia paženklinta minėta pėmpė (ant vieno pastaibio spalvinis žiedas-vėliavėlė su dviem simboliais (du skaitmenys, skaitmuo ir raidė, raidė ir skaitmuo ar dvi raidės) ir naudojant tik rekomenduotinas naudoti 12 raidžių), galimi 484 unikaliūs įrašai. Naudojant šešių rekomenduojamų spalvų vėliavėles (balta, geltona, juoda, mėlyna, raudona, žalia), unikalių kodų skaičius padidėja 6 kartus. Ant kitos kojos pastaibio dedant vieną iš tų pačių 6 spalvų spalvinį žiedą be įrašo, unikalių kodų skaičius padidėja dar 6 kartus (iki 17 424), o jeigu tame žiede dar įrašytas vienas skaitmuo ar viena raidė (iš tų pačių dvylikos rekomenduojamų), unikalių kodų skaičius padidėja net 22 kartus.



Lietuvoje žieduotų paprastųjų pėmpių aptikimo vietas gruodžio–kovo mėn. 1930–1949 m. (žalios žymės) ir 1950–2024 m. (raudonos žymės)

Remiantis žiedavimo duomenimis, Lietuvos pėmpės žiemoti nuskrenda iki Šiaurės Afrikos, bet dauguma žiemoja Pirėnų pusiasalyje ir vakarinėje Prancūzijos dalyje. Yra požymių, kad pastaraisiais dešimtmečiais šie paukščiai žiemoja arčiau nei XX a. pirmoje pusėje. Vidutinis atstumas iki jų aptikimo vietų gruodžio–kovo mėn. 1930–1949 m. yra 2314 km, o tas pats atstumas 1950–2024 m. – 1988 km. Tiesa, per pirmąjį minėtą 20 metų laikotarpį buvo žinomi 29 jų aptikimo atvejai, o per antrąjį net 75 metų laikotarpį – tik 11, nes tuo laikotarpiu jų sužieduota gerokai mažiau nei anksčiau. Tai netiesiogiai patvirtina ir jų populiacijos Lietuvoje skaitlingumo žymų sumažėjimą.

Labai gaila, bet šie kadaise buvę tokie įprasti Lietuvos paukščiai išties sparčiai nyksta. Remiantis Lietuvos ornitologų draugijos vykdoma agrarinio kraštovaizdžio paukščių stebėseną, 2014–2024 m. jų nykimas Lietuvoje kasmet siekė 4,4 % populiacijos. Remiantis visai nesenais paskelbtais perinčių paukščių gausumo stebėsenos Jungtinėje Karalystėje duomenimis, 2024 m. jų populiacija toje valstybėje sumažėjo 5 %, per dešimtmetį (2014–2023 m.) – 15 %, per 28 metus (1996–2023 m.) – 53 %, o per pastaruosius 80 metų – net 80 %. Deja, panaši situacija stebima daugelyje Europos valstybių. Svarbiausia to priežastis – labai nepalankus šiems paukščiams išlikti žemės ūkis ir visa žemėnauda. Tie gausūs – net šimtiniai – pėmpių pulkai Lietuvos laukuose rudenį yra menka paguoda – tai migrantai iš šiauresnių platumų, kur jų populiacija dar nėra taip sumažėjusi.

Ornitofaunistiniai stebėjimai Lietuvoje 2025 m. vasarą

Parengė Augustas ŠIMKUS

Ši 2025 m. vasarą pastebėtų paukščių suvestinė parengta pagal Lietuvos ornitofaunistinės komisijos (LOFK) sudarytą paukščių sąrašą. Pateikiama tik konkreti informacija – paukščio rūšis (porūšis), stebėjimo data ir vieta, stebėtų paukščių skaičius, kai kuriais atvejais – ir jų lytis bei amžius.

Kai kurių rūšių paukščių stebėjimams reikia pildyti specialią LOFK anketą. Ją rasite www.birdlife.lt/index.php/lofk/ (lietuvių ir anglų kalbomis).

Informaciją, apie kokias paukščių rūšis ir kokių laikotarpiu LOFK renka stebėjimus, rasite <http://www.birdlife.lt/index.php/lofk/lt-pauksčiai/>.



Raguotasis kragas (*Podiceps auritus*). Baltijos jūra prie Melnragės molo, 2025-07-08 © Rimvydas Alšauskas

Kiekvieno stebėjimo pabaigoje skliausteliuose įrašyta stebėtojo (-ų) pavardė (-ės), taip išsaugoma konkretaus atvejo stebėtojo autorystė.

Sutrumpinimai:

[VS] – vėlyvas stebėjimas;

[AS] – ankstyvas stebėjimas;

[15] – kelinta šios rūšies registracija Lietuvoje;

[DB] – didelis būrys.

RUDĖ (*Aythya nyroca*)

2025-08-22 patinas Čivilių (Margėnų) žuv. tvenk. šiaurinėje dalyje, Rokiškio r., 2025-08-30 patinas Paupio žuv. tvenk., Raseinių r. (A. Šimkus).

ŽILOJI ANTIS (*Aythya marila*)

2025-06-01 viena patelė Ventės rage, Šilutės r. (M. Miliauskas).

PAPRASTOJI GAGA (*Somateria mollissima*)

2025-07-26 Palangos m. sav., Šventojoje, stebėtas vienas paukštis jūroje, toli nuo kranto (V. Laukžemienė).



Vidutinė kuolinga (*Numenius phaeopus*). Šventosios pajūris, 2025-07-27 © Vida Laukžemienė

PAPRASTOJI NUODĖGULĖ (*Melanitta fusca*)

2025-08-12 šeši paukščiai jūroje ties Pervalka, 2025-08-28 20 paukščių (keli būreliai) jūroje tarp Pervalkos ir Juodkrantės (A. Šimkus).

JUODOJI ANTIS (*Melanitta nigra*)

2025-06-28 trys patinai ir patelė dukart praskrido į šiaurę ties Klaipėdos uosto vartais – skirtingi paukščiai arba tie patys apsukę ratą (A. Šimkus), 2025-08-16 patinas praskrido jūroje ties Klaipėdos uosto vartais (A. Šimkus), 2025-08-26 aštuoni paukščiai jūroje piečiau Juodkrantės, 2025-08-28 trys paukščiai nuskrido į pietus jūroje piečiau Juodkrantės (L. Dvylys), 51 paukštis (keli būreliai) jūroje tarp Pervalkos ir Juodkrantės (A. Šimkus), 2025-08-30 vienas paukštis nuskrido į šiaurę jūroje piečiau Juodkrantės (L. Dvylys).

RAGUOTASIS KRAGAS (*Podiceps auritus*)

2024-06-01 vienas paukštis Birvėtos tvenk., Ignalinos r., 2025-06-29 vienas paukštis Kuršių mariose ties Kopgalium, netoli Lietuvos jūrų muziejaus (A. Šimkus), 2025-07-06 vienas paukštis perėjimo apdaru prie Melnragės molo, Klaipėdoje (P. Salvador), 2025-07-06 – ten pat (R. Alšauskas), 2025-08-28 vienas paukštis jūroje tarp Juodkrantės ir Alksnynės (A. Šimkus).

MORNELIS (*Eudromias morinellus*)

2025-08-24 pirmametis paukštis laukuose tarp Viešinio ir Suosos ež., Anykščių r. (A. Šimkus) [16].

VIDUTINĖ KUOLINGA (*Numenius phaeopus*)

2025-06-08 vienas paukštis laukuose šalia Baldegių k., Kelmės r. (V. Karnauskas), 2025-06-27 vienas individas Šventininkų karjere, Trakų r. (M. Miliauskas), 2025-07-13 šeši paukščiai stebėti pievoje ties Judrėnais, Klaipėdos r. (V.



Ploščiasnapis bėgikas (Calidris falcinellus). Šventosios pajūris, 2025-07-21 © Vida Laužemienė

Stankaitis), 2025-07-15 ties Birikais, Telšių r., šeši paukščiai nušienautoje pievoje (A. Čerkauskas), 2025-07-22 penki (du ir trys) paukščiai stebėti prie Baltijos jūros Naglių gamtinio rezervato ribose, netoli Juodkrantės, Neringos sav. (R. Jusevičienė), 2025-07-27 Palangos m. sav., Šventosios pajūryje, stebėtas vienas paukštis (V. Laužemienė).

LAPLANDINIS GRICIUKAS (*Limosa lapponica*)

2025-07-16 vienas paukštis Šventininkų karjere, Trakų r. (M. Miliauskas, P. Miliauskas), 2025-07-17 vienas paukštis lauko baloje netoli Baldegių k., Kelmės r. (V. Karnauskas).

PLOKŠČIASNAPIS BĖGIKAS (*Calidris falcinellus*)

2025-07-19 Palangos m. sav., Šventosios pajūryje, stebėtas vienas paukštis juodakrūčių bėgikų būryje (V. Laužemienė, V. Laužemis), 2025-07-22 vienas paukštis maitinosi lauko baloje ties Kiemeliais, Pasvalio r. (R. Akstinas).

APVALIASNAPIS PLAUKIKAS (*Phalaropus lobatus*)

2025-06-07 du paukščiai Šventininkų karjere, Trakų r. (A. Šimkus), 2025-08-12 du pirmamečiai paukščiai stebėti pajūryje tarp Juodkrantės ir Alksnynės, Neringos sav. (A. Šimkus).

KŪDRINIS TILVIKAS (*Tringa stagnatilis*)

2025-06-21 Šventininkų karjere, Trakų r., maitinosi ir ilsejosi vienas paukštis (M. Miliauskas), 2025-07-05 vis dar laikėsi ten pat (A. Šimkus).

JUODAGALVIS KIRAS (*Ichthyophaga melanocephalus*)

2025-08-12 pirmametis paukštis pajūryje tarp Juodkrantės ir Alksnynės, Neringos sav. (A. Šimkus), 2025-08-19 Palangos m. sav., Šventosios pajūryje, stebėtas vienas jaunas paukštis rudagalvių kirų būryje (V. Laužemienė).

POLIARINĖ ŽUVĖDRA (*Sterna paradisaea*)

2025-06-29 suaugusi poliarinė žuvėdra skraidė ties Klaipėdos uosto vartais, nutolo į pietus (A. Šimkus), 2025-07-30 jaunas paukštis vakare nutūpė prie Šventosios upės žiočių, Palangos m. sav. (L. Dvylys), 2025-08-02 jaunas paukštis stebėtas ten pat (V. Laužemienė), 2025-08-12 pirmametė žuvėdra skraidė arti kranto pajūryje ties Naglių rezervatu, Neringos sav. (A. Šimkus), 2025-08-21 jaunas paukštis anksti ryte stebėtas Melnragės paplūdimyje, Klaipėdoje (R. Alšauskas), 2025-08-28 pirmametė žuvėdra skraidė netoli kranto jūroje ties Pervalka (A. Šimkus), suaugęs paukštis upinių žuvėdrų būryje Kopgalio paplūdimyje, Klaipėdos m. sav. (S. Karalius).

JUODAKAKLIS NARAS (*Gavia arctica*)

2025-06-15 du paukščiai stebėti Didžiojo Siaurio ež., Labanoro regioniniame parke (J. Mulevičius), 2025-06-28 suaugęs paukštis praskrido į šiaurę jūroje ties Klaipėdos uosto vartais (A. Šimkus).

MAŽASIS BAUBLYS (*Botaurus minutus*)

2025-06-06 vienas paukštis prie Gilušio ež., Elektrėnų sav. (M. Miliauskas, P. Miliauskas), 2025-06-08 girdėtas lojantis Baltosios Vokės biosferos poligone (J. Mulevičius), 2025-06-18 keletą dienų girdėtas lojantis, vėliau stebėtas skraidantis Gargždų Skaidriojo karjero nendrynuose, Klaipėdos r. (R. Alšauskas), 2025-06-25 Radviliškio r. esančiame Baisogalos II tvenk. mažojo baulbio patinėlis reguliariai skraidė iš vieno nendryno į kitą (M. Kazlauskas), 2025-07-01 vienas paukštis praskrido virš tvenkinio (vadinamosios Šaldytuvų balos) Alytuje ir nusileido į pakrantės žolės (V. Kilinskas), 2025-07-05 Šventininkų karjere, Trakų r., girdėtas patino lojimas, tuo pat metu dar vienas paukštis perskrido tarp nendrynų (A. Šimkus), 2025-07-19 patelė dienos metu pra-



Stepinis suopis (*Buteo rufinus*). Vainaroniai, Pakruojo r., 2025-08-19 © Armandas Naudžius



Javinė lingė (*Circus cyaneus*).
Rusnė, Šilutės r., 2025-08-11 © Miglė Montrimaitė

skrido tarp nendrynų Skaisčio ež., Trakų r. (K. Bilinskas), 2025-07-20 Kupiškio r. esančiame Noriūnų tvenk. mažojo baulbio patinas reguliariai stebėtas praskrendantis ir nutupiantis į tą patį nendryną (M. Kazlauskas), 2025-07-27 patinas matytas tupintis nendrėse, o vėliau nuskrendantis link Baltosios Vokės tvenk., Šalčininkų r., 2025-07-27 Kalveliuose, Vilniaus r., patinas tupėjo tvenkinio nendrėse, nuskrido į kitapus keliuko esančią kūdrą ir po kurio laiko grįžo atgal (D. Lukošiuotė), 2025-08-12 vienas paukštis praskrido ir nusileido į pakrantės žolės Gulbynės tvenk., Alytuje (V. Kilinskas), 2025-08-17 stebėtas Paežerių ež. rytiniame kran-

te, Vilkaviškyje (V. Jusys), 2025-08-23 vienas paukštis stebėtas Bebruliškės tvenk., Kazlų Rūdos sav. (R. Jusevičienė).

ŽALVARNIS (*Coracias garrulus*)

2025-08-23 pastebėtas tupintis ant elektros laidų prie Pakertų, Kaišiadorių r. (A. Michailovas).

BITININKAS (*Merops apiaster*)

2025-06-01 porėlė stebėta ties Pakalniškiais, Šakių r. (R. Kudžma), 2025-06-13 vienas paukštis prie Gelgaudiškio, Šakių r. (D. Stalaušienė), 2025-06-17 Vilniaus mieste, laukuose šalia Ražienų g., stebėtas vienas individas (R. Bakanašius), 2025-06-20 bent keturi paukščiai stebėti Pakalniškių k., Šakių r. (R. Brindza), 2025-08-19 Šakių r., Kuksarskės k., matyti šeši paukščiai, 2025-08-26 – devyni, po kelis paukščius buvo matoma visą vasarą (O. Atkočaitis).

JAVINĖ LINGĖ (*Circus cyaneus*)

2025-07-19 patinas stebėtas netoli Dvarviečių, Kelmės r. (G. Eigirdas), 2025-08-08 patinas medžiojo prie Juostininkų, Anykščių r. (A. Šimkus), 2025-08-11 Rusnėje, Šilutės r., stebėtas 1 patinas (M. Montrimaitė), 2025-08-18 patinas praskrido prie Dubriškio, Anykščių r. (A. Šimkus), patinas medžiojo laukuose netoli Linkiškių, Biržų r. (R. Akstinas), 2025-08-19 antrametis patinas prie Degėsių, Pakruojo r. (A. Naudžius), 2025-08-30 patinas medžiojo laukuose netoli Suosto, Biržų r. (R. Akstinas), suaugęs patinas prie Drąsutačių, Joniškio r. (A. Naudžius).

STEPINĖ LINGĖ (*Circus macrourus*)

2025-08-29 patinas stebėtas netoli Butkiškių gyvenvietės, Kelmės r. (G. Eigirdas), suaugęs patinas netoli Stagarių, Joniškio r., 2025-08-30 galbūt tas pats prie Pūraičių, Joniškio r. (A. Naudžius).



Rožinis varnėnas (*Pastor roseus*). Molėtai, 2025-07-12 © Dalia Stalauskienė

STEPINIS SUOPIS (*Buteo rufinus*)

2025-08-19 vienas paukštis prie Vainaronių, Pakruojo r. (A. Naudžius) [21].

RAUDONKOJIS SAKALAS (*Falco vespertinus*)

2025-06-05 antrą kalendorinių metų patinukas vakare medžiojo grambuolius Vilniuje, virš Žvėryno pėsčiųjų tako tuopų ir Neries (R. Karpavičius), 2025-08-16 jaunas paukštis ant elektros laidų ties Unikų k., Raseinių r. (A. Kasparavičius), 2025-08-17 tupėjo ant elektros laidų Sausininkuose, Vilkaviškio r. (V. Jusys), 2025-08-22 vienas paukštis medžiojo laukuose netoli Žemaitkiemio, Ukmergės r., vienas šalia Dejūnų, Anykščių r. (R. Akstinas), 2025-08-24 pirmametis medžiojo laukuose tarp Viešinto ir Suosos ež., Anykščių r. (A. Šimkus), 2025-08-25 jaunas paukštis medžiojo laukuose netoli Dirvoniškio, Pasvalio r. (R. Akstinas).

KRAMERIO PAPŪGA (*Psittacula krameri*)

2025-06-04 Taujėnų k., Ukmergės r., šalia kelio maitinasi kartu su keršuliais, pabaidyta nuskrido į laukus (A. Skirpstas), 2025-08-08 vienas paukštis stebėtas Klaipėdos universiteto miestelyje (M. Bružas).

SODINĖ NENDRINUKĖ (*Acrocephalus dumetorum*)

2025-06-01 giedantys patinėliai girdėti prie Veikščių ir prie Svirkų, Ignalinos r. (A. Šimkus), giedojo rapsų lauko pakraštyje Rakavos k., Raseinių r. (A. Kasparavičius), 2025-06-04 vienas patinas giedojo netoli Aliniškių, Vilniaus r., 2025-06-06 du šlapynių krūmynuose netoli Darželių, Varėnos r. (R. Akstinas), 2025-06-07 ketvirtas rytas girdima ir matoma Gurių soduose, Vilniaus m. (R. Karpavičius), patinėlis giedojo apleistame sode Gornostajiškės, Šalčininkų r., 2025-06-14 giesmė girdėta Šventosios pakrantėje ties Pašventupiu, Anykščių r., 2025-06-15 patinėlis giedojo rapsų lauko apsuptyje medžių ir krūmų salelėje šiauriau Viešinto ež., Anykš-



Sodinė nendrinukė (*Acrocephalus dumetorum*).

Rupkalviai, Nemuno delta, 2025-07-09 © Rimvydas Alšauskas

čių r. (A. Šimkus), 2025-06-17 vienas patinas giedojo dilgelyne, netoli Trūlišio, Pasvalio r. (R. Akstinas), 2025-06-22 vakare girdėta Kauno marių pakrantėje tarp Rumšiškių ir Kapičioniškių (K. Bilinskas), 2025-06-23 patinėlis giedojo rapsų lauke netoli Tumasonių, Kupiškio r. (A. Šimkus), 2025-06-25 vienas patinas giedojo Žoliškių miško kirtime, Pasvalio r., 2025-06-28 vienas šlapynių krūmynuose, netoli Lukiškio, Biržų r. (R. Akstinas), 2025-07-03 vienas paukštis vidurnaktį giedojo Neries pakrantės šlapynėje ties Žvėryno šaltiniu, Vilniuje (R. Karpavičius), 2025-07-06 vienas patinas giedojo rapsų lauke netoli Čekiškio, Pasvalio r. (R. Akstinas), 2025-



Geltongalvė kielė (*Motacilla citreola*).
Amalvo polderis, 2025-06-01 © Renata Jusevičienė



Pilkoji starta (*Emberiza calandra*).
Gelgaudiškis, Šakių r., 2025-06-13 © Dalia Stalauskienė

07-08 giesmė girdėta sodybvietėje Medžiočiuose, Anykščių r. (A. Šimkus), 2025-07-08 greičiausiai perinti patelė stebėta Rupkalviuose, Šilutės r., girdėti du balsai (R. Alšauskas), 2025-07-11 vienas patinas giedojo rapsų lauke netoli Medžiočių, Anykščių r. (R. Akstinas), 2025-07-16 Šešuolių girioje, Ukmergės r., giedojo vienas paukštis (K. Jarmalavičius).

MAŽOJI TOŠINUKĖ (*Iduna caligata*)

2025-07-08 rapsų lauke netoli Medžiočių, Anykščių r., stebėtos dvi poros ir dar bent vienas giedantis patinėlis (A. Šimkus).

ROŽINIS VARNĖNAS (*Pastor roseus*)

2025-07-12 vienas paukštis stebėtas pievutėje prie daugiabučio namo Molėtuose (D. Stalauskienė) [14].

MĖLYNGURKLĖ (*Luscinia svecica*)

2025-06-01 Kančioginos slėnio pakrastyje, Ignalinos r., trumpai matytas nenustatyto porūšio patinėlis, o Birvėtos tvenk. girdėti du neaktyviai giedantys patinėliai, vienas iš jų matytas – *cyanecula* porūšio, 2025-07-21 pora (patinėlis *cyanecula* porūšio) stebėta apleistuose Grybaulios tvenk., Varėnos r., ten pat matyta ir kitą dieną (A. Šimkus).

EUROPINĖ JUODAGALVĖ KIAULIUKĖ (*Saxicola rubicola*)

2025-06-28 patinėlis ir jauniklis prie Žardės, Klaipėdoje, dar vienas patinėlis prie Dumpių, Klaipėdos r. (A. Šimkus).

GELTONGALVĖ KIELĖ (*Motacilla citreola*)

2025-06-01 Kančioginos slėnyje, Ignalinos r., ne daugiau nei 1 km ruože stebėtos trys poros ir vienas patinėlis (septyni paukščiai), Birvėtos tvenk. keturios poros bei patinėlis ir patelė atskirai (dešimt paukščių), Svylos slėnio pievoje netoli Bobėnų – trys patinėliai (A. Šimkus), patinėlis ir patelė stebėti Amalvo polderyje, Marijampolės sav., maitino jauniklius (R. Jusevičienė), 2025-06-08 Baltosios Vokės biosferos poligone stebėti patinėlis ir patelė, maitinantys jauniklius (J. Mulevičius), 2025-07-05 šlapynėje prie Baltosios Vokės, Šalčininkų r., stebėtas patinėlis, priešingoje šlapynės pusėje praskrido galbūt kitas paukštis, 2025-07-21 pirmametis paukštis apleistuose Grybaulios tvenk., Varėnos r. (A. Šimkus).

KALNINĖ KIELĖ (*Motacilla cinerea*)

2025-06-17 vienas suaugęs paukštis, greičiausiai patinas, maitinosi ir giedojo šalia Verkės upelio vandens malūno, Vilniuje, 2025-07-13 Vokės upės krantuose ties Vaidotais, Vilniaus r., skraidžiojo trys paukščiai, greičiausiai pora su jaunikliu (A. Vika).

PILKOJI STARTA (*Emberiza calandra*)

2025-06-01 vienas giedantis paukštis stebėtas ties Gelgaudiškiu, Šakių r. (R. Kudžma), 2025-06-04 Rakavos k., Raseinių r., šiemet antrą kartą girdėta pilkoji starta (A. Kasparavičius), 2025-06-12 viena starta giedojo šalia Tamošaičių k., Mažonų sen., Tauragės r. (M. Miliauskas), 2025-06-13 stebėti du individai prie Gelgaudiškio, Šakių r. (D. Stalauskienė), 2025-06-16 giedantis paukštis Januškuose, Pasvalio r. (A. Čerkauskas), 2025-06-17 giedantis patinas šalia Rinkūnų, Pasvalio r. (R. Akstinas), 2025-06-23 laukuose šiauriau Viešintų, Anykščių r., penki giedantys patinėliai – didžiausias skaičius šį sezoną, pilkosios startos nuolat stebėtos nuo gegužės pradžios iki liepos vidurio (A. Šimkus), Kazikėnų k., Jurbarko r., giedojo vienas paukštis (A. Butleris), 2025-06-24 patinėlis giedojo ant elektros laidų vakariniame Viešintų miestelio pakrastyje, Anykščių r. (A. Šimkus), 2025-06-28 patinas giedojo netoli Purviškių, Biržų r. (R. Akstinas), 2025-06-29 Endriūšių k., Jurbarko r., stebėtas vienas paukštis, 2025-06-30 po vieną giedojo Smalininkų ir Vidkiemio k., Jurbarko r. (A. Butleris), 2025-07-06 po vieną patiną giedojo netoli Naujasodžio ir šalia Kurkliškių, Pasvalio r., 2025-07-08 patinas giedojo netoli Bobėnų, Biržų r. (R. Akstinas), 2025-07-11 vienas giedantis patinėlis prie Latavėnų ir du prie Motiejūnų, Anykščių r. (A. Šimkus).

SODINĖ STARTA (*Emberiza hortulana*)

2025-06-07 Šalčininkų r., palei kelio Pirčiupiai–Eišiškės atkarpą nuo Liupkiškių iki Eišiškių, stebėta 13 paukščių (A. Šimkus).



PAUKŠČIŲ ŽIEDAVIMAS VENTĖS RAGE 2025 M. VASARĄ

Vytautas JUSYS, Vytautas EIGIRDAS

© Ignas Šeškus

2025 m. vasarą Ventės rago ornitologinės stoties žieduotojai ir jų talkininkai sužiedavo 95 rūšių 24 653 paukščius (birželio mėn. sužieduoti 68 rūšių 8632 paukščiai, liepos mėn. – 71 rūšies 7058 paukščiai, o rugpjūčio mėn. – 76 rūšių 8963 paukščiai). Daugiausia per vasarą sužieduota paprastųjų varnėnų (12 503), urvinių kregždžių (3181), šelmeninių kregždžių (1306), ežerinių nendrinukių (892) ir mėlynujų zylių (845).

Ventės rage paukščiai šią vasarą daugiausia buvo gaudomi voratinklinėmis gaudyklėmis ir didžiąja gaudykle, rugpjūčio 18 d. iškelta mažoji gaudyklė Nr. 2, rugpjūčio 19 d. – zigzaginė gaudyklė Nr. 2, o rugpjūčio 20 d. – zigzaginė gaudyklė Nr. 5.

Iš retesnių ar retai žieduotojams patenkančių paukščių 2025 m. vasarą sugauta ir sužieduota 20 meldinių nendrinukių (birželio 5–22 d. Šilutės ir Klaipėdos r.), 5 kukučiai (birželio 30 d. – rugpjūčio 3 d.), 4 stulgiai (birželio 8 d. Šilutės r.), 2 pilkosios gervės (birželio 21 d. dar neskraidantys jaunikliai), 2 akmenės (liepos 30 d. ir rugpjūčio 1 d.), 2 šiaurinės pečialindos (birželio 5 d. ir liepos 27 d.), 3 mėlyngurklės (rugpjūčio 22, 30 ir 31 d.), vištvanagis (rugpjūčio 1 d.), pilkoji meleta (liepos 9 d.), kuoduotasis vieversys (birželio 19 d.), sodinė nendrinukė (birželio 12 d.) ir geltongalvė kielė (liepos 1 d.). Rugpjūčio 6 d. į voratinklinę gaudyklę įkliuvo šelmeninės kregždės ir laniginės kregždės hibridas.

2025 m. vasarą sugauta 13 paukščių, žieduotų ne Ventės rage: 1 paukštis buvo žieduotas belgišku BRUSSELS žiedu (paprastasis varnėnas), 5 – rusiškais MOSKVA (dvi karklinės nendrinukės, baltoji kielė, urvinė kregždė ir pilkoji devynbalsė), 1 – latvišku RIGA (remeza), 1 – lenkišku GDANSK (urvinių kregždė), 1 – prancūzišku PARIS (meldinė nendrinukė), 1 – suomišku HEL-

2025 m. vasarą Ventės rago ornitologinėje stotyje sužieduoti paukščiai

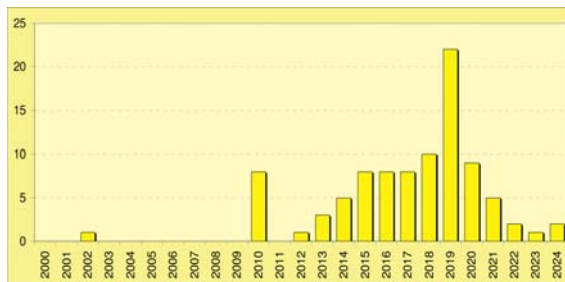
Eil. Nr.	Rūšis	Sužieduota
1.	Paprastasis varnėnas (<i>Sturnus vulgaris</i>)	12 503
2.	Urvinė kregždė (<i>Riparia riparia</i>)	3181
3.	Šelmeninė kregždė (<i>Hirundo rustica</i>)	1306
4.	Ežerinė nendrinukė (<i>Acr. schoenobaenus</i>)	892
5.	Mėlynoji zylė (<i>Cyanistes caeruleus</i>)	845
6.	Mažoji krakslė (<i>Acrocephalus scirpaceus</i>)	690
7.	Juodagalvė devynbalsė (<i>Sylvia atricapilla</i>)	651
8.	Juodoji zylė (<i>Periparus ater</i>)	575
9.	Sodinė devynbalsė (<i>Sylvia borina</i>)	565
10.	Ankstyvoji pečialinda (<i>Phyll. trochilus</i>)	376
11.	Karklinė nendrinukė (<i>Acroceph. palustris</i>)	314
12.	Didžioji krakslė (<i>Acroceph. arundinaceus</i>)	225
13.	Liepsnelė (<i>Erithacus rubecula</i>)	180
14.	Rudoji devynbalsė (<i>Curruca communis</i>)	161
15.	Pilkoji pečialinda (<i>Phylloscopus collybita</i>)	153
16.	Margasparnė musinukė (<i>Ficedula hypoleuca</i>)	152
17.	Geltonoji kielė (<i>Motacilla flava</i>)	150
18.	Baltoji kielė (<i>Motacilla alba</i>)	150
19.	Nendrinė starta (<i>Emberiza schoeniclus</i>)	145
20.	Didžioji zylė (<i>Parus major</i>)	143
21–95.	Kitos rūšys	1296
Iš viso: 95 rūšys		24 653

SINKI (šelmeninė kregždė), 1 – estišku MATSALU (urvinių kregždė), 1 – itališku OZZANO (didžioji krakslė) ir 1 – lietuvišku KAUNAS (šelmeninė kregždė).



Pirmoji 2025 m. geltongalvė kielė (*Motacilla citreola*) Ventės rąse sužieduota liepos 1 d.

© Vytautas Jusys

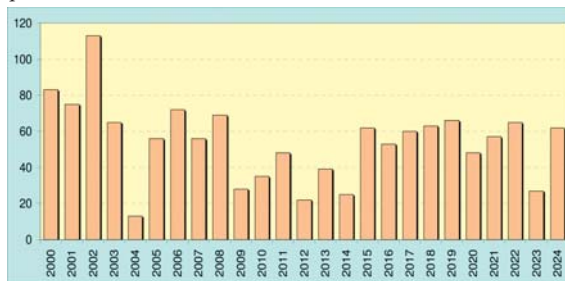


2000–2024 m. VROS paukščių žieduotojai sužiedavo 93 geltongalves kiele. Vidutiniškai per metus – 4 šios rūšies paukščiai



Pirmasis 2025 m. paukštvanagis (*Accipiter nisus*) Ventės rąse sužieduotas liepos 20 d.

© Ignas Šeškus

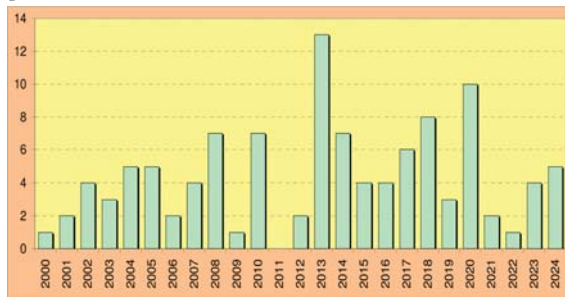


2000–2024 m. VROS paukščių žieduotojai sužiedavo 1362 paukštvanagių. Vidutiniškai per metus – 54 šios rūšies paukščiai

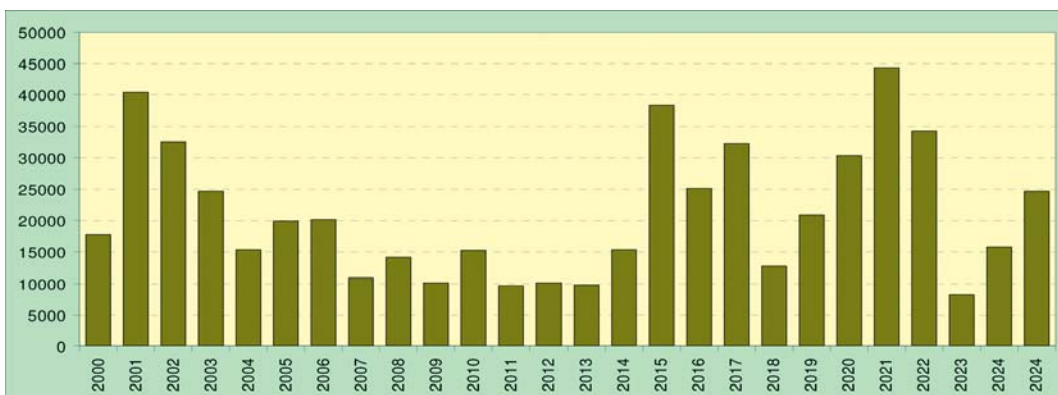


Pirmasis 2025 m. upinis žiogelis (*Locustella fluviatilis*) Ventės rąse sužieduotas liepos 22 d.

© Kristina Jusienė



2000–2024 m. VROS paukščių žieduotojai sužiedavo 110 upinių žiogelių. Vidutiniškai per metus – 4 šios rūšies paukščiai



2000–2024 m. vasaromis VROS paukščių žieduotojai sužiedavo 552 729 paukščius



*Gaudomos ir žieduojamos į Ventės rago nendrynus besileidžiančios nakvoti urvinės ir šelmeninės kregždės.
Ventės ragas, 2025-08-28 © Vytautas Jusys*



Didžiąją vasaros dalį Ventės rage dirbo ir paukščius žiedavo puikus paukščių žinovas moksleivis iš Kauno Ignas Šeškus. Ventės ragas, 2025-07-29 © Vytautas Jusys



*Meldinė nendrinukė (Acrocephalus paludicola).
Šilutės r, 2025-06-13 © Vytautas Eigirdas*

Daugiausia per vieną dieną 2025 m. vasarą sugauti 1048 paukščiai (liepos 1 d.), 1031 (birželio 14 d.), 986 (rugpjūčio 27 d.), 981 (birželio 26 d.), 793 (birželio 30 d.).

2000–2025 m. vasaromis Ventės rago paukščių žieduotojai sužiedavo 552 729 paukščius. Daugiausia vasarą sužieduota 2021 m. (44 337 paukščiai), 2001 m. (40 414) ir 2015 m. (38 340). Mažiausiai 2023 m. (8229), 2011 m. (9645) ir 2013 m. (9723). Vidutiniškai 2000–2025 m. laikotarpiu kiekvieną vasarą sužiedavome po 21 259 paukščius.



Šiaurinė pečialinda (*Phylloscopus trochiloides*).
Ventės ragas, 2025-06-05 © Vytautas Jusys



Paprastasis pelėsakalis (*Falco tinnunculus*).
Šilutės r, 2025-06-13 © Vytautas Eigirdas



Kuoduotasis vieversys (*Galerida cristata*).
Ventės ragas, 2025-06-19 © Vytautas Eigirdas



Skėtsakalis (*Falco subbuteo*).
Ventės ragas, 2025-08-21 © Vytautas Eigirdas

2025 m. vasarą paukščius žiedavo Ventės rago ornitologinės stoties darbuotojai ir žieduotojai talkininkai: Vytautas Eigirdas, Vytautas Jusys, Kristina Jusienė, Ignas Šeškus, Dalia Gedminė, Gabrielė Šlušnytė, Gaia Parporato, Sigita Eigirdienė, Gustė Lapinskaitė, Rokas Mizeikis ir Miglė Jusytė.

Bendradarbiaujant su mokslinėmis ir nevyriausybėmis institucijomis (Pajūrio tyrimų ir planavimo institutu, Gamtos tyrimų centru, Lietuvos ornitologų draugija) įvairiose Lietuvos vietose buvo gaudomi, žieduojami ir siųstuvais ženklinami plėšrieji paukščiai (mažieji ereliai rėksniai, suopiai, vapsvaėdžiai, nendrinės lingės) ir tilvikai (stulgiai, raudonkojai tulikai, paprastieji griciukai).

Taip pat dalyvauta vokiečių koordinuojamame ICARUS projekte, kurio tikslas – specialiais siųstuvėliais paženklinoti paprastuosius pelėsakalius (kitais metais prisidės ir daugiau rūšių) ir išsiaiškinti jų žuvimo priežastis. Pavyko sugauti ir paženklinoti 15 suaugusių paukščių ir vieną pirmametį.

Informaciją apie kiekvieną dieną Ventės rago ornitologinėje stotyje sužieduotus paukščius galite rasti interneto svetainėje www.trektellen.org/site/totals/

1581/2022. Dabar čia paukščių pavadinimai rašomi ir lietuvių kalba.

BIRD RINGING AT VENTĖS RAGAS ORNITHOLOGICAL STATION, SUMMER 2025

Vytautas JUSYS, Vytautas EIGIRDAS

Summary. 24,653 birds of 95 species were ringed at Ventės Ragas Ornithological Station in summer 2025. The most numerous were Common Starling (12,503), Sand Martin (3,181), Barn Swallow (1,306), Sedge Warbler (892) and Blue Tit (845). To put this into context, a total of 552,729 birds were ringed during the summer months at Ventės Ragas Ornithological Station in the period 2000-2025, an average of 21,259 bird per summer. The highest day totals of birds ringed this summer were 1,048 birds on 1 July, 1,031 on 14 June, 986 birds on 27 August, 981 birds on 26 June and 793 birds on 30 June. 13 birds were caught that had been previously ringed elsewhere: one in Belgium, five in Russia, one in Latvia, one in Poland, one in France, one in Finland, one in Estonia, one in Italy and one elsewhere in Lithuania.



VENTĖS RAGE – ITIN ANKSTYVA MĖLYNŲJŲ ZYLIŲ RUDENINĖS MIGRACIJOS PRADŽIA

Vytautas JUSYS

Mėlynoji zylė (*Cyanistes caeruleus*) – Ventės rage viena iš gausiausiai žieduojamų paukščių rūšių. Daugiausia jų sugaunama rudeninės migracijos metu. Paprastai migruojančios mėlynosios zylės Ventės rage gausiau pasirodo rugsėjo pirmoje pusėje. 2024 m. – rugsėjo 9 d. (sugauta 151), 2023 m. – rugsėjo 6 d. (sugauta 214), 2022 m. – rugsėjo 7 d. (sugauta 134), 2021 m. – rugsėjo 14 d. (sugauta 215).

2025 m. nustebino mėlynųjų zylių antplūdis liepos pabaigoje. Liepos 25 d. jos pradėjo skristi apie 6 valandą ryto ir per 2–3 valandas į didžiąją gaudyklę pakliuvo 147 individai, kitą dieną iš ryto jos vėl skrido – tik dar gausiau (sugavome 284 mėlynąsias zyles). Liepos 27 d. sužiedavome dar 223 zyles. Taigi

per tris vasaros dienas sugavome ir sužiedavome 664 mėlynąsias zyles. Iš jų buvo tik trys suaugę paukščiai (patelės), visi kiti – pirmamečiai paukščiai. Žieduotų pasitaikė nedaug – apie 20 paukščių buvo žieduota prieš 1–2 dienas ir tik kelios žieduotos birželio pabaigoje – liepos pradžioje. Kadangi kitos dvi dienos buvo nepalankios migracijai (lijo), zylių nebepagavome ir tik liepos 31 d. įskrido 11 individų.

Per mūsų žiedavimo praktiką tai pirmas atvejis, kai mėlynosios zylės migruoti pradeda liepos pabaigoje. Sunku pasakyti, kas tai lėmė, – gal joms metai buvo palankūs ir jų daug prisiveisė, o gal gyvenamąsias vietas priverstė palikti maisto trūkumas.



© Eglė Sukackienė

VIENKIEMYJE – DVI NENDRINIŲ LINGIŲ POROS

Eglė SUKACKIENĖ

Panevėžio rajone vienkiemyje esančiame tvenkinyje jau trečius metus iš eilės peri nendrinės lingės. Šiemet – staigmena: įsikūrė net dvi poros! Pavasari vyko intensyvi kovos dėl teritorijos – buvo kraunami trys lizdai, o gegužės pradžioje aistroms nurimus



Nendrinės lingės kiaušiniai lizde © Eglė Sukackienė

dviejuose jau rasta kiaušinių: viename – 4, kitame – 5. Birželio 15 d. abiejuose lizduose baltavo išsiritę jaunikliai: melduose sukrautame lizde rasti 3 mažyliai, nendrėse – 4, pastarieji pastebimai didesni ir pasitinka pražiotais snapais – karinga lingių maniera.

Lizdus vieną nuo kito skiria apie 100 m, o nuo gyvenamojo pastato jie nutolę atitinkamai 135 ir 150 m atstumu – stebėti šiuos neįprastus kaimynus galima tiesiog iš balkono! Į žmogų per daug nereaguoja – vaikstant po kiemą lingės užsiima savais reikalais. Iš lizdo pakyla tik visiškai priartėjus. Įdomu tai, kad abu lizdai sukrauti gana siauroje augalų juostoje, nuo kranto nutolę 1–2 metrus. Pernai teko stebėti, kaip jau apsiplunksnavę jaunikliai, pajutę pavojų, drąsiai šoka į vandenį, o jam praėjus sparnų mostais parsiriia atgal ir meldų ar nendrių stiebais vėl įsikabaroja į savo lizdus.

Nendrinė lingė (*Circus aeruginosus*) – viena iš Lietuvoje perinčių plėšriųjų paukščių rūšių. Dažniausiai lizdus ji krauna tankiuose maldynuose ar nendrynuose – šiuo atveju tiesiog vandenyje ant suguldytų pernykščių augalų. Maitinasi smulkiais žinduoliais, paukš-



Nendrinės lingės jaunikliai © Eglė Sukackienė



Nendrinės lingės jauniklis jau paliko lizdą © Eglė Sukackienė

čiais, varlėmis, ropliais. Dėl tokio gyvenimo būdo ši rūšis jautri buveinių pokyčiams. Nors nendrinė lingė nėra įrašyta į Lietuvos raudonąją knygą, ji saugoma pagal ES Paukščių direktyvą – šiai rūšiai svarbios buveinės privalo būti išsaugotos.

Stebėsime, kiek jauniklių išaugs šiemet, – prieš dvejus metus sėkmingai užaugo 4, pernai – 5. Šiemet laukiame net 7! Nepaprasta turėti tokius kaimynus, matyti jų grakščius virąžus danguje ir girdėti jauniklių cypimus tiesiog pro pavirą langą.

Dar apie žąsinių paukščių hibridizaciją

Selemonas PALTANAVIČIUS

Paukščių rūšių kintamumas ir potencialios galimybės formuotis naujoms rūšims dažniausiai išvelgiamos šių rūšių porūšiuose ir rūšyse dvynėse. Pirmoji išvalga racionali, nes sistematikai dažnai porūšius, esančius arealo pakraštyje ar izoliuotose „salose“, nominuoja kaip atskiras rūšis. To negalima pasakyti apie rūšis dvynes. Geriausias pavyzdys – gamtoje gyvenančios pilkosios žylės (paprastoji ir šiaurinė), kurios yra labai savarankiškos, jos kryžminasi kur kas rečiau nei naminiai žvirbliai su karklažvirbliais.



Baltaskruostės berniklės (*Branta leucopsis*) ir baltakaktės žąsies (*Anser albifrons*) hibridas. Rusnės sala, 2014-04-01
© Selemonas Paltanavičius

Tarprūšinė hibridizacija gamtoje egzistuoja, jos poveikis naujoms rūšims susidaryti yra abejotinas, tačiau nepaneigtas. Kur kas dažniau hibridizacijos atvejų pasitaiko tarp nelaisvėje laikomų paukščių. Reikėtų pabrėžti, kad tokia „suplanuota“ hibridizacija etiškai nepateisinama, beprasmiš ir Lietuvoje yra uždrausta.

Natūralioje aplinkoje tarprūšinis kryžminimasis dažniausiai aptinkamas tarp žąsinių būrio (*Anseriformes*, pasaulyje 150 rūšių) ir ypač antinių (*Anatidae*, pasaulyje 147 rūšių) šeimos paukščių. Šią trumpą apžvalgą pateikiu turėdamas labai konkretų tikslą – siekdamas atkreipti dėmesį į Lietuvoje bręstančią potencialiai nepageidautiną situaciją. Tačiau apie viską iš pradžių.

Būtent antinių šeima pristatoma kaip dažniausiai gamtinių mišrūnų „pateikianti“ paukščių grupė. Žymiausio žąsinių paukščių tyrėjo ir veisimo nelaisvėje praktiko H. Kolbės (Kolbe, 1972) teigimu, kai kur gali susidaryti želmeninės žąsies ir paprastosios berniklės mišrūnų mikropopuliacijų, jos dažnos Pietų Amerikos ančių įvairovėje. Tokie mišrūnai yra vislūs, todėl didesnė jų gausa ilgainiui gali įnešti nemažai sumaišties sistematikams ir tapti realiu pavojumi grynosioms rūšims. Tiesa, to paties H. Kolbės teigimu, ne visos rūšys yra „atviros“ hibridizacijai – jis pateikia pavyzdžius, kai, mandarininės anties gaigalui voljere daug kartų poravusis su dryžagalvių bei geltonsnapių (*Anas flavirostris*) kryklių patelėmis, jokio poveikio nebuvo, vėliau šios antys išperėjo savo rūšiai būdingus jauniklius.

Dar vienas pastebėjimas dėl mišrūnų vaisingumo – H. Kolbės teigimu, didžiausia tikimybė vaisingų hibridų sulaukti iš tos pačios genties paukščių poravimosi tuomet, kai jos „viduje“ jie sulaukia vaisingų palikuonių, tačiau kryžminantis *Anser* ir *Cairina* gentims palikuonys būna sterilūs. Šie duomenys yra pakankamai seni, dabar atlikta nemažai stebėjimų ir tyrimų, tačiau konstatavimas ne visada leidžia atskleisti tokio tarprūšinio poravimosi priežastis.

Dar įdomesnis pasirodė E. Nagy (Nagy, 1950) straipsnis, kuriame mokslininkas pateikia vertingų žąsų ir berniklių hibridizacijos faktų iš Vengrijos. Čia Hortobadžio stepėse nuo seno buvo medžiojamos žiemojančios žąsės. Mokslininkas teigia, kad jam pavyko detalai ištirti apie 1000 sumedžiotų žąsinių paukščių, įvertinti jų snapo ir galvos spalvų lokacijas, taip pat šių spalvų intensyvumą, atspalvius. Dalis medžiagos apibendrinta A. Kionigo zoologijos muziejuje Bonoje (Vokietija), tačiau visi tirtieji paukščiai kilę iš Vengrijos žiemaviečių.

Ką aptiko E. Nagy? Visų pirma – laisvėje išperėtus 4 baltaskruostės berniklės ir baltakaktės žąsies hib-

ridus, 2 baltakaktės ir mažosios žąsų hibridus, 1 želeninė ir baltakaktės žąsies hibridą.

Pats įdomiausias E. Nagy pranešimas apie 1932 m. kovo 6 d. Pietų Vengrijoje sumedžiotą rudakaklės berniškės ir mažosios žąsies hibridą. Tamsiai rudu paukščių muziejaus saugykloje niekas nesusidomėjo, kol jį surado specialistas. Beje, apie tokias natūralias hibridizacijos galimybes minėtas mokslininkas rašo pateikdamas XX a. trečiojo dešimtmečio pranešimą apie Hartobadžio stepėje sumedžiotą mišrią porą (mažosios žąsies patinas ir rudakaklės berniškės patelė), kuri ilgai laikėsi kartu ir jau turėjo išskristi į perėjimo vietas. Tokių tikrų faktais pagrįstų pranešimų apie šių retų rūšių gamtinę hibridizaciją labai reta.

Pateikdamas šiuos senokai skelbtus duomenis, išnagrinėjęs įvairias žąsinių paukščių tyrimų ir stebėjimų apžvalgas, pasigedavau žinių apie kanadinės berniškės (*Branta canadensis*, dažniausiai atlantinio porūšio, plintančio Europoje *B.c. canadensis*) hibridus. Bene pirmasis aprašymas pateiktas švedo B. Bergo (Berg, 1930) knygoje „Laukinės žąsies meilės istorija“. Šiandien kanadinė berniškė aptinkama Vidurio, Šiaurės ir Vakarų Europoje, Britų salose, kai kur – gausi ir net dominuojanti vandens paukščių rūšis, pasiskelbta invazine. Vienas iš jos invazyvumo bruožų – dažni kryžminimosi su kitomis rūšimis atvejai. Ne mažiau sėkmingai su daugeliu rūšių kryžminasi indinė arba kalnų žąsis (*Eulabea indica*), baltaskruostė berniškė (*Branta leucopsis*) ir Europos vandenyse iš nelaisvės pasprukusi bei sėkmingai plintanti gulbinė žąsis (*Anser cygnoides*). Daugelyje Europos miestų prie upių, tvenkinių galima pamatyti šių žąsų ir berniklių požymius turinčių mišrūnų.

Tačiau sugrįžkime prie kanadinės berniškės problemos. Kol kas ši invazinė ir medžiojama rūšis sėkmingai plinta Lietuvoje, tiesa, nėra nė vieno patvirtinto jos perėjimo atvejo. Tačiau kad ši berniškė pas mus perės, tik laiko klausimas. Ilgainiui tai įvyks, o šių berniklių „įsitvirtinimas“ pilkųjų žąsų perėjimo regionuose Nemuno deltoje bei Dzūkijoje sukels ir tam tikro lygio hibridizacijos poveikį. Būtų gerai, kad turėtume sveikos nuovokos neleisti tokios gamtinės hibridizacijos, taip pat – ryžto reguliuoti jau esančių mišrūnų skaičių.

Visada prisimenu susitikimus su žąsimis mišrūnėmis. Siekiant atkurti pilkosios žąsies populiaciją, Žuvintė ir prie Obelijos ežero buvo vykdomi šios rūšies kryžminimo darbai, pasitelkiant namines žąsis ir jau minėtą indinę (arba kalninę) žąsį. 1980–1982 m.,



Kalninės žąsies (*Anser indicus*) ir nenustatyto antinio paukščio hibridas. Londonas, 2013-05-01
© Selemonas Paltanavičius



Pilkosios žąsies (*Anser anser*) hibridas. Antroji motininė rūšis nežinoma. Kauno T. Ivanausko zoologijos muziejaus fondai

nors nuo šios veiklos buvo praėję nemažai laiko, Žuvintė teko stebėti ryškių indinės žąsies požymių turinčius hibridus. Viena gera žinia – atrodo, kad šie paukščiai nesidaugino, tikėtina, jie buvo sterilūs.

Taigi hibridizacija gamtoje gali būti vertinama labai skirtingai. Tais atvejais, kai pavieniai mišrūnai pasirodo stabiliose vietinėse populiacijose, tai galime vadinti atsitiktinumu. Tačiau svetimžemių invazinių rūšių mišrūnai yra gyvas priekaištas mums ir paakinimas ne tik stebėti gamtą, bet ir mokėti valdyti savo darbą (juk mes tuos paukščius introdukavome!) pasekmes.

Literatūra:

- Berg, B. *Die Liebesgeschichte einer Wildgans*. Berlin, 1930.
- Kolbe, H. *Die Entenvogel der Welt*. Radebeul, 1972.
- Nagy, E. *Über Gansbastarde*. In: Syllegomena Biologica. Leipzig, 1950.



2025-06-20 Alytaus r. stebėta pilkoji gervė (*Grus grus*) su 3–5 dienų amžiaus jainikliu. Paprastai šiuo metu pilkosios gervės vedžiojasi jau didelius jauniklius. Apskaičiavus paaiškėjo, kad pirmasis velyvos vados kiaušinis į lizdą buvos padėtas gegužės 17–20 d. © Virgius Kilinskas



2025-06-06 Vilniuje prie Rasų „Lidl“ pastebėta marga kuosa © Liudas Būčys



2025-07-03 Ventės rage sugautas pirmametis paprastasis varnėnas (*Sturnus vulgaris*), kurio aptriušusioje uodegoje vidurinės keturios plunksnos buvo baltos © Vytautas Jusys

Mažieji ereliai rėksniai sėkmingai peri nudžiūvusiuose medžiuose

Kęstutis JARMALAVIČIUS

Masinis eglynų džiūvimas dėl klimato kaitos sukeltų žievėgraužio tipografo antpuolių kelia iššūkių ir eglynuose perintiems plėšriesiems paukščiams. Tačiau mažajam ereliui rėksniui tai nėra motais. Prieš keletą metų aptikti pirmieji užimti mažųjų erelių rėksnių lizdai nudžiūvusiose eglėse kėlė nuostabą (2021 ir 2022 m. fiksuoti sėkmingi perėjimo atvejai Šešuolių girioje, Ukmergės r.). Su tokiais atvejais anksčiau nebuvau susidūręs. Tik žinojau, kad juodasis gandrą ažuolui nudžiūvus lizdą palieka. Buvau įsitikinęs, kad ir erelis eglei nudžiūvus lizdą paliks. Pasirodo, nieko panašaus.

Petrašiūnų miške, Ukmergės r., stambi eglė su erelio lizdu nudžiūvo 2023 m. vasaros pradžioje. Paukščiai sėkmingai užaugino jauniklį. 2024 m. lizdo užimtu-

mo nepastebėjau, tačiau šiemet ereliai rėksniai vėl tą lizdą užėmė ir sėkmingai užaugino jauniklį.

Kyvonių miške, Širvintų r., 2024 ir 2025 m. ereliai sėkmingai perėjo sausoje eglėje. Aplink lizdinį medį miškas išlaužytas vėjo, daug sausuočių.

Šešuolių girioje (pietiniame pakraštyje, Širvintų r.) sausoje eglėje šiemet sėkmingai perėjo dar viena erelių rėksnių pora.

2024 m. rastas užimtas lizdas džiūstančioje drebulėje Medinių miške, Ukmergės r. Jauniklis, deja, neiškiomis aplinkybėmis žuvo. Šiemet drebulė beveik visiškai sausa, o ereliai sėkmingai augina jauniklį.

Taigi 2025 m. gana nedidelėje Ukmergės ir Širvintų rajono dalyje žinomi keturi užimti mažųjų erelių rėksnių lizdai nudžiūvusiuose medžiuose.



© Kęstutis Jarmalavičius



© Kęstutis Jarmalavičius

Spikso papūga yra pirmoji praėjusį dešimtmetį išnykusių paukščių sąrašė

Saulius KARALIUS, parengta pagal *Birdlife International*

Vertinant kritiškai nykstančių paukščių sąrašą teigiama, kad greičiausiai jau išnyko aštuonios sparnuočių rūšys, įskaitant ir dvi papūgų rūšis. Pirmą kartą konstatuota, kad paukščių nykimas žemynuose jau lenkia paukščių nykimą salose.

2011 m. sukurtas animacinis filmas „Rio“, kuriame nelaisvės sąlygomis išaugintas Spikso papūgos patinėlis vardu Blu atkeliauja į Braziliją, kad susipažintų su paskutine laisvėje gyvenančia patele vardu Jewel (Brangenybė). Visgi, remiantis ornitologų duomenimis, Blu pavėlavo 11 metų, nes paskutinė laisvėje gyvenusi šios rūšies patelė žuvo maždaug 2000 metais.

Spikso papūga (*Cyanopsitta spixii*), remiantis naujausiais *Birdlife International* duomenimis, yra pirmoji iš išnykusių arba labai tikėtina išnykusių 8 paukščių rūšių sąrašė. Pastarųjų aštuonerių metų 51 kritiškai nykstančios sparnuočių rūšies tyrimai rėmėsi trimis kriterijais: grėsmės intensyvumu, laiko trukme ir duomenų patikimumu. Penki iš aštuonių konstatuotų ar įtariamų išnykimo faktų buvo registruoti Pietų Amerikoje – 4 iš jų Brazilijoje, kur pastaraisiais metais vyksta ypač spartus miškų nykimas dėl jų kirtimo. Tarp 8 kritiškai nykstančių paukščių rūšių jau išnykusiomis laikomos 3 – tai rudasis krosnius (*Cichloclaptes mazarbarnetti*), alaguavinis filidoras (*Philydor novaesi*) ir Havajuose gyvenusi juodaveidė gėlinukė

(*Melamprosops phaeosoma*), kurios niekas nematė nuo 2004 m. (tais pačiais metais krito ir paskutinis nelaisvėje laikytas šios rūšies paukštis). Tyrimų duomenys rodo, kad galbūt išnykusiomis reikėtų laikyti ir dar 4 kritiškai nykstančias paukščių rūšis. Šiuo atveju dar yra šiek tiek vilties, kad laikui bėgant, dedant daug pastangų, šie paukščiai dar bus aptikti. Tai Naujojoje Kaledonijoje gyvenęs ar gyvenantis mėlynkepuris loris (*Charmosyna diadema*) (paskutinį kartą registruotas 1987 m.), javinė pempė (*Vanellus macropterus*) (paskutinį kartą registruota 1994 m.), Brazilijos rytuose gyvenusi ar dar gyvenanti pelkinė žvirblinė pelėda (*Glaucidium mooreorum*) (paskutinį kartą registruota 2001 m.) ir blausioji mėlynoji ara (*Anodorhynchus glaucus*) (paskutinį kartą registruota 1998 m.).

Dar šiek tiek vilties yra, kad Spikso papūga, nepaisant dramatiško miškų nykimo, dambų statybos ir brakonieravimo, galbūt gyvena kur nors Brazilijoje. Nelaisvėje laikomų paukščių priskaičiuojama iki 80 individų, todėl rūšis kvalifikuojama ne kaip išnykusi, bet kaip išnykusi gamtoje. Vienintelis vilties suteikęs Spikso aros stebėjimas gamtoje užregistruotas 2016 m., tačiau vėliau konstatuota, kad tai greičiausiai buvo iš nelaisvės pasprukęs paukštis. Jeigu išties taip, tai tada nebelieka vilties, kad animacinio filmo personažas Blu kada nors susiras savo Brangenybę.



2025-06-23 prie Rėkyvos ež., Šiauliuose, plaukiojo didžioji antis (*Anas platyrhynchos*), patinas, išsiskiriantis plačia balta juosta ant kaklo © Saulius Tamulis



2025-07-22 Molėtuose vaikštinėjo kuosa (*Coloeus monedula*) su balta plunksna © Dalia Stalauškiene



2025-08-06 Ventės rage sugautas šelmeninės kregždės (*Hirundo rustica*) ir langinės kregždės (*Delichon urbicum*) hibridas © Vytautas Eigirdas

Mažieji apuokai perėjo drevėje

Vytautas JUSYS

2025-07-09 Minijos k. (Šilutės r.) gyventojas Žygimantas Šarauškas pranešė, kad Minijos kaimo kapinėse augančio medžio drevėje rado pelėdos jauniklius. Nuvykęs kapinių pakraštyje radau seną gluosnį, kurio drevėje tupėjo

jauniklis. Dar du jaunikliai buvo giliau drevėje. Uoksas buvo apie 8 m aukštyje. Jaunikliai gan vėlyvi – paprastai jie lizdus apleidžia gegužės pabaigoje ar birželio pradžioje.

Paprastai mažieji apuokai peri senuose kitų paukščių lizduose.

Esu juos perinčius radęs pilkųjų varnų, šarkų, paprastųjų suopių lizduose. Remiantis kitų stebėtojų duomenimis, peri ir kovų lizduose, taip pat dirbtiniuose jiems įrengtuose lizduose.



Mažieji apuokai 2025 m. apsigyveno ir išaugino vaikus Minijos kaimo kapinių seno gluosnio drevėje © Vytautas Jusys



2025-07-26 Nemuno deltoje ties Minijos k. skraidė nendrinė lingė (*Circus aeruginosus*) su aiškiais leukizmo požymiais © Daiva Ivanauskė



2025-07-27 Velželio k. apylinkėse, Panevėžio r., stebėta plėšrioji medžarkė (*Lanius excubitor*), kurios antsnapis buvo stipriai užsilenkęs © Donatas Stakutis



Padėkime sparnuočiams

- Jūsų parama keičia viską



5 €



20 €



Kita norima suma

Gamta klesti, kai mes ją saugome kartu.
Kiekvienas Jūsų euras prisideda prie realių darbų, padedančių paukščiams gyventi saugioje aplinkoje. Tam reikalingi buveinių priežiūros darbai, bei atkurtos ir naujos lizdavietės retiems ir nykstantiems paukščiams.

Prisidėkite prie Lietuvos ornitologų draugijos veiklos – Jūsų parama tikrai daro skirtumą!

Kaip paremti?

Lietuvos ornitologų draugija

Bankas: AB Swedbank
Sąskaita: LT74 7300 0100 0245 1175
Įmonės kodas: 191692933
PVM kodas: LT100007641219
Paskirtis: parama



© Robertas Akstinas

Įdomūs faktai apie gulbę nebylę

Šiek tiek įdomių faktų, kurių galbūt nežinojote.

Kūno ilgis 145–160 cm.

Išskleistų sparnų ilgis 210–240 cm.

Kūno svoris 8–13 kg.

Maksimalus užfiksuotas kūno svoris – 23 kg (Lenkija).

Maitinasi panardinusios galvą į vandenį, gali pasiekti iki 70–90 cm gylyje esantį maistą.

Per dieną gali sulesti iki 4 kg vandens augalijos.

Sudaro monogamines poras, veistis pradeda nuo 3–4 metų.

Lizdas yra stambus statinys, siekia iki 140–150 cm skersmens ir iki 45 cm aukščio.

Įprastai turi dar 1–2 atsarginius lizdus, kuriuose ilsisi ar nakvoja.

Dėtyje 5–8 kiaušiniai, paprastai peri patelė 35–38 dienas.

Išsiritę jaunikliai sveria apie 220 g.

Jaunikliai savarankiškai tampa nuo 120–150 d., bet su tėvais laikosi iki kitų metų. Tėvai juos išveda tik tada, kai ruošiasi perėti. Tada jauni paukščiai buriasi į pulkus ir klajoja.

Gamtoje gali išgyventi iki 28 metų.

Pats seniausias paukštis užfiksuotas Danijoje (2009 m.), jam buvo 40 metų.

Yra Danijos nacionalinis paukštis.

Sparno smūgis toks stiprus, kad gali sulaužyti vaikui ranką.

Kūną dengia net apie 25 tūkst. plunksnų. Manoma, kad tai daugiausia plunksnų turintis paukštis.

Yra užfiksuota, kad paukščiai migracijos metu skrida 8200 m aukštyje, bet įprastai migracijos metu skrenda 2500 m aukštyje.

Maksimalus skridimo greitis iki 80 km/h.

Parengė Robertas AKSTINAS



Didieji dančiasnapiai (Mergus merganser). Nevėžis, Panevėžio r., 2025-06-29 © Ramūnas Reifas



Pilkosios gervės (Grus grus). Ežerėlis, Kauno r., 2025-07-27 © Edvinas Polianskis



*Parengta įgyvendinant projektą „Kartu stebime ir saugome paukščius“.
Projektą finansuoja VšĮ Medijų rėmimo fondas,
skyręs 4200 Eur metinę paramą.*

Žurnalo kaina – 5,00 Eur